

OMAN OPETTAJUUDEN MONIKULT- TUURISEN KOMPETENSSIN KEHIT- TÄMINEN

Marjaana Lampinen

**Kehittämishankeraportti
Lokakuu 2008**

**JYVÄSKYLÄN
AMMATTIKORKEAKOULU**

Ammatillinen opettajakorkeakoulu

Tekijä(t) Lampinen Marjaana	Julkaisun laji Kehittämishanke	
	Sivumäärä 42	Julkaisun kieli Suomi
	Luottamuksellisuus ☐ Salainen _____ saakka	
Työn nimi Oman opettajuuden monikulttuurisen kompetenssin kehittäminen		
Koulutusohjelma Ammatillinen opettajakorkeakoulu		
Työn ohjaaja(t) Weissmann Kirsti, Kero Pirjo		
Toimeksiantaja(t)		
<p>Tiivistelmä</p> <p>Kansainvälistyminen ja maahanmuuton lisääntyminen ovat lisänneet opettajantyön kasvavia vaatimuksia Suomessa. Maahanmuuttajien asuminen on keskittynyt Etelä-Suomeen, mutta yhä kasvavassa määrin myös Keski-Suomi on saanut maahanmuuttajia asukkaiksi. Opettaja voi vaikuttaa keskeisesti opiskelijoiden asenteisiin ja arvoihin. Hän auttaa maahanmuuttajaa sopeutumaan toimintaympäristöönsä ja toisaalta valtaväestöä maahanmuuttajiin.</p> <p>Tekstissä on avattu muutamia keskeisiä käsitteitä ja kirjallisuudesta nousseita ajatuksia, joita opettaja kohtaa maahanmuuttajien opetuksessa. Case-ryhmän avulla on tutustuttu maahanmuuttajaopiskelijan ajatuksiin opiskelusta Suomessa sekä opettajan arkeen ja keinoihin toimia maahanmuuttajaopiskelijan tukena.</p> <p>Tärkein anti kehittämishankkeessa on herättää henkilökohtaiseen asioiden työstämiseen. Kun tutustuu aiheeseen voi tarkastella omia arvoja ja asenteita. Ennakoivaa oman opettajuuden kehittämistä on haluttu tehdä tutustumalla neljään suurimpaan maahanmuuttajaryhmään. Toinen tärkeä oman opettajuuden kehittämiseen liittyvä asia on ollut löytää toimivia menetelmiä ja käytänteitä, joilla opettaja voisi auttaa maahanmuuttajaopiskelijaa oppimisessa ja sopeutumisessa toimintaympäristöönsä. Opettajan niksilistä muistuttaa keskeisistä apukeinoista maahanmuuttajaopiskelijan kohtaamisessa. Henkilökohtainen opiskelijan kohtaaminen ja tunteminen korostuu erityisesti maahanmuuttajan kohdalla. Etnisesti pohjoismaisesta kulttuurista voimakkaasti poikkeavan maahanmuuttajan kohdalla myös taustatieto kotimaan kulttuurista, arvoista ja ympäristöstä auttavat opettajaa ymmärtämään opiskelijaa. Taustatiedon avulla opettaja pystyy viestittämään itse niin, että tulee oikein ymmärretyksi.</p>		
Avainsanat (asiasanat) maahanmuuttajat, monikulttuurinen kompetenssi		
Muut tiedot		

Author(s) Lampinen Marjaana	Type of Publication Development Project Report	
	Pages 42	Language Finnish
	Confidential ☐ Until _____	
Title Developing of the multicultural competence of the teacher		
Degree Programme Vocational Teacher Education College		
Tutor(s) Weissmann Kirsti, Kero Pirjo		
Assigned by		
<p>Abstract</p> <p>Internationalisation and increase in immigration have added the growing requirements within the occupation of teaching. The habitation of immigrants is mainly focused to the Southern Finland, but a growing number of immigrants are also moving to the middle parts of the country. A teacher has got an essential part in influencing attitudes and values. She also works to assist an immigrant to adjust into his working environment and helps the native population in adjusting to the immigrants.</p> <p>Few essential concepts and thoughts raised from the literature, concerning a teacher dealing with the teaching of immigrants, are explored in the text. Thoughts of a student immigrant about studying in Finland, as well as the everyday work of a teacher and her ways to support student immigrants were investigated by using a case group.</p> <p>The most important issue in the developmental project is to raise awareness of personal processing. While examining the topic, personal values and attitudes can be explored. An anticipating personal development in teaching has been established by getting familiar with the four largest groups of immigrants. Another important factor in developing one's own teaching method has been to discover working procedures and practice on how a teacher may help an immigrant student in learning and in environmental adjustment. A teacher's trick list helps to remember some essential issues when meeting an immigrant student. Personal tutoring and familiarity becomes especially important when dealing with immigrants. With students with strongly different ethnical background from the Nordic culture, it is useful for the teacher to have some knowledge of the immigrant's own culture, values and environment to enable mutual understanding. With the help of background information a teacher herself can communicate in a way that she will be correctly understood</p>		
Keywords Immigrants, multicultural competence		
Miscellaneous		

SISÄLTÖ

1 Oman opettajuuden kehittäminen	4
2 Käsitteistöstä esille nostettuja asioita.....	5
2.1 Maahanmuuttajan opiskelupolku.....	10
2.2 Koulukulttuurit ja kulttuurierot	12
3 Case-ryhmä	18
3.1 Maahanmuuttajaopiskelijoiden haastattelu	21
3.2 Katsaus opettajan arkeen.....	23
3.3 Suvaitsevaisuus	29
4 Pohdinta	31
5 Uudet kehittämiskohteet ja tavoitteet	33
LÄHTEET	35
LIITE 1 Asiasanasto.....	39

1 Oman opettajuuden kehittäminen

Oman opettajuuden kehittäminen on tämän päivän trendi, mutta myös kasvava haaste mitä moninaisimpien asioiden edessä. Yhtenä tällaisena kokonaisuutena näen kasvavan maahanmuuttajien ja vaihto-oppilaiden joukon. Työväestöstä poistuu tulevina vuosina (2010 – 2015 mennessä) arviolta 1,5 miljoonaa työntekijää eläkkeelle. (Väestöennuste 2007 – 2040) Ammatillinen koulutus on uusien haasteiden edessä, sillä suomalaissyntyiset eivät pysty täyttämään kasvavaa työntekijätarvetta. Televisiouutisissa kerrottiin keväällä 2008, että *sosiaali- ja terveysala jo yksistään tarvitsee joka neljännen opiskelijan koulutukseensa täyttääkseen kasvavan työntekijätarpeensa. Työntekijäpu- laa korjaamaan on alettu houkutella ulkomailta uusia työntekijöitä.* Tässä valossa opettajan työ saa kasvavia haasteita, ei ainoastaan ammatillisella koulutustasolla, vaan myös kaikilla koulutustasoilla.

Suomen kielen koulutuksen lisäksi maahanmuuttajan ammatillinen osaaminen on päivitettävä Suomen käytäntöjä ja välineistöä vastaavaksi, samoin henkilö on perehdytettävä mm. suomalaiseen työkuulttuuriin. Saapuva työntekijä voi olla perheellinen, jolloin perheen koulutuksen tarve voi näkyä monilla koulutustasoilla sekä erilaisissa opiskelumuodoissa. Suomalainen koulutus- ja opiskelukulttuuri voi olla vieras maahanmuuttajalle, lisäksi opiskelija voi olla tuen tarpeessa myös erilaisena oppijana.

Opettaja itse voi kohdata maahanmuuttajaopiskelijan ensimmäistä kertaa opetustyönsä aikana ja kokea osaamattomuutta uudessa tilanteessa. Opettajan monikulttuuriseen kompetenssiin kuuluu tietoisuus maahanmuuttajaoppilaan taustan vaikutuksista vuorovaikutukseen ja oppimistilanteisiin. Opettajan oma kulttuurinen tietoisuus puolestaan auttaa häntä tunnistamaan oman ja vieraan kulttuurin käyttäytymismallien eroavaisuuksia ja yhtäläisyyksiä. Kulttuuritietoisuuden ja yhteiskuntaan liittyvän tietouden lisäksi opettajat tarvitsevat tietoa sekä oppimisvaikeuksista että oppilaan psyykkisestä hyvinvoinnista ja sen häiriöistä. Opettajan olisi myös osattava huomioida oppilaan kulttuurinen ja yhteiskunnallinen viitekehys opetus- ja ohjausmenetelmiä valitessaan toteaa Mirja-Tytti Talib (2002)

Aiheen laajuuden takia tutustun tässä hankkeessani tuoreimpaan kirjallisuuteen, lainsäädäntöön ja kenttätutkimukseen yhteisen kohteeseen. Kehittääkseni opettajuuttani halusin tarkentaa itselleni käsitteistöä ja kokonaiskuvaa aiheesta sekä nähdä yhdenlaisen case -tapauksen omasta asuinkunnasta.

Opettajan monikulttuurinen kompetenssi pohjautuu omaan kokemukseen, joka vaikuttaa identiteettiin ja kasvuprosessiin opettajana. Siihen liittyy myös kriittisyys, jonka avulla muodostuu selitys ihmisen toiminnalle. Kehittämishankkeen tavoitteena on siis oman opettajuuden kehittäminen maahanmuuttajien kohtaamisessa ja pyrin siihen seuraavin keinoin:

- Tutustun käsitteisiin ja kirjallisuuteen
- Perehdyn suurimpiin maahanmuuttajaryhmiin ja heidän koulukulttuuriinsa
- Case-ryhmän avulla kohtaan todellisen opetustilanteen ja saan kontaktia maahanmuuttajiin ja heidän ajatuksiinsa opiskelun ongelmista
- Kohtaan omat asenteeni sekä tunteeni ja pyrin tarkistamaan ja muokkaamaan niitä
- Yhdistän saamani tiedon johtoajatuksiksi ja toimintahypoteesiksi, jonka avulla kykenen kohtaamaan maahanmuuttajaopiskelijan mahdollisimman hyvin ja toimimaan arjen tilanteissa

2 Käsitteistöä esille nostettuja asioita

Tässä luvussa olen tutustunut tarkemmin joihinkin käsitteisiin ja niiden taustaan. Liitteenä lopussa on aiheeseen liittyvä sanasto. Maahanmuuttaja on yleiskäsite, joka koskee kaikkia eri perustein muuttavia henkilöitä. **Maahanmuuttajilla tarkoitetaan** pakolaisia, siirtolaisia, paluumuuttajia ja muita ulkomaalaisia, sekä eräissä yhteyksissä myös turvapaikanhakijoita. Maahanmuuttajien oleskeluperusteita Suomessa ovat: työhöntulo, perheen yhdistäminen, pakolaisuus, opiskelu ja paluumuuttaminen. Kyseessä on hyvin heterogeeninen ryhmä erilaisine taustoineen ja tarpeineen. Osa maahanmuuttajista voi

olla täysin lukutaidotonta ja alkeellisista elämän olosuhteista, kun taas osa voi olla korkeasti koulutettua kaupunkikulttuurista ja teknologiaa hyvin tuntevaa.

Väestörekisterikeskuksen tilastot kertovat, että Kuopio on Suomen kahdeksanneksi suurin kaupunki asukasluvultaan (90 960 asukasta). Kuitenkin ulkomaalaisia on vain 14. eniten (1 168 asukasta), huolimatta siitä, että Kuopio on yliopistokaupunki. Etelä-Suomen pienemmissä kaupungeissa on enemmän ulkomaalaisia kuin Kuopiossa. Äidinkiellellä suomen ja ruotsin kielen jälkeen kolmanneksi suurin kieliryhmä Suomessa on venäjä (42 182 puhuvaa henkilöä), sitten viro (17 489) ja vasta neljänneksi englanti (9 659). Viidentenä tulee somalia (8 990) ja arabia (7 564) on kuudenneksi suurin kieliryhmä. Kolmas kotimainen kieli, saame (1 772), jää 17. suuruudeltaan. (Taskutieto 2007, 9-10)

Vakituisesti asuvien ulkomaalaisten osuus on 2.3 % koko väestöstä, joista EU-maiden kansalaisten osuus on 34.9 %. Suurin osa maahanmuuttajista tulee siis EU-maiden ulkopuolelta. (Suomen väestö 2007)

Kotouttamiskoulutuksen tavoitteena on antaa aikuiselle maahanmuuttajalle sellaiset kielelliset, yhteiskunnalliset, kulttuuriset ja elämänhallintaan liittyvät valmiudet, joiden avulla hän pystyy selviytymään jokapäiväisen elämäntilanteissa, toimimaan työelämässä ja hakeutumaan jatko-opintoihin, Case-ryhmäni oli käynyt tällaisen kotouttamiskoulutuksen Suomeen tultuaan. Tavallisessa kielenkäytössä puhutaan **ulkomaalaisista**, kun tarkoitetaan henkilöä, jotka eivät ulkonäöltään näytä suomalaissyntyisiltä. Virallisesti suomalaisiin kuuluu myös entisiä ulkomaan kansalaisia. **Suomen kansalaisuuden** voi anoa maahanmuuttovirastosta mm. asumiseen liittyvin perustein. Henkilöllä voi olla myös **kaksoiskansalaisuus**, jolloin hänen ei tarvitse luopua synnyinmaan kansalaisuudesta. **Etnisesti suomalaisilla** tarkoitetaan suomalaisia sukujuuria omaavia henkilöitä esim. inkerinsuomalaisia, jotka ovat kuitenkin voineet asua ulkomailla useamman sukupolven.

Ajallisesti **etnisyys** ja etninen identiteetti ovat melko uusia käsitteitä. Hautaniemi (Forsander ym. 2001) kertoo, että etnisyysskäsite on syntynyt korvaamaan sanoja heimo, rotu ja kansa. Etnisyudessa on kyse ensisijaisesti ihmi-

sen tunteesta kuulua johonkin ryhmään. Ihmiset eivät ainoastaan samaistu omaan ryhmäänsä vaan myös poikkeavat muista. Etnisyyttä voidaan hyödyntää kulttuurillisesti, sosiaalisesti tai taloudellisesti. Kiinalaiset maahanmuuttajat ovat perustaneet kiinalaisravintoloita, arabit kebab-paikkoja. Pizzeriat ja hampurilaispaikat ovat nykyisin muuttuneet ja niiden henkilökunnalla ei enää välttämättä ole mitään maahanmuuttajataustaa. Etnisyys voi olla myös este monissa työpaikoissa, joissa vaaditaan täydellistä suomen kielen taitoa. Luokanopettajakoulutus ja opettajan työ ammattina ovat hyvä esimerkki tällaisesta rajoituksesta. Maahanmuuttajien peruskoulutuksessa on etua, että opettajan äidinkieli vastaa opetusryhmän äidinkieltä. (Forsander ym. 2001. 13, 16, 21)

Monikulttuurinen koulu ja opetus esiintyvät alan kirjallisuudessa. Monikulttuurisuudessa puhutaan useaan kulttuuriin liittyvää tai usean kulttuurin piirteitä sisältävästä asiasta. Itse kulttuuri sana on mielenkiintoinen ja sitä avaa Kupiainen (1994, 29–34. Vert. Forsander ym. 2001. 13, 28–29) valottamalla sanan historiaa 1700-luvulle, jolloin kulttuuri käsitettiin yhtenä ainoana kokonaisuutena Euroopan johtavasta näkökulmasta. Vasta ensimmäisen maailmansodan alla nähtiin käsitteen sisältävän useita erilaisia kulttuureja, joista osaa pidettiin primitiivisinä, samalla historia tuli osaksi käsitettä. 1900-luvulle tultaessa alkoi erilaisten kulttuurien hyväksyminen ja ymmärtäminen tasavertaisina ja nähtiin virheenä omien kulttuuriarvojen pakottaminen ainoana oikeana. Nykyisin kulttuurirajat ovat hälventymässä aste-eroiksi ja käsite ei ole enää sidottu alueeseen. Kuitenkin yksilöihmiset voivat olla vielä 1700-luvun ajatusmallissa, he tuntevat muita kulttuureja vähän ja näkevät ainoana oikean kulttuurina oman. EU:n myötä ollaan mielestäni muodostamassa kulttuuriyhteisöä, jolla on yhteiset sovitut käytänteet ja historiaa. Globalisaation avulla on muodostumassa oma kulttuurinsa, ns. monikulttuurisuus, jossa erilaisuutta hyväksytään ja sitä yritetään jopa tukea, mutta kuitenkin luodaan samanaikaisesti yhtenäistä omaa arvomaailmaa ja ajattelumallia yhteiskunnasta. Järvinen (2004) kirjoittaa, *1980-luvulta lähtien tieteellisissä kirjoituksissa on kysytty, mitä kulttuurilla tarkoitetaan ja mitä sillä ei tarkoiteta (-) Kulttuuri on siis käsite, joka näyttää hyvin selvältä, mutta jonka eri ihmiset mieltävät eri tavoin.*

Eräs esimerkki monikulttuurista koulutusta koskevan ajattelun sekavuudesta on se, että kulttuuri määritellään etnisyyden perusteella. Tällainen ajattelutapa

edellyttää, että on olemassa yksi kiinalainen, intialainen, länsi-intialainen, pakistanilainen tai englantilainen kulttuuri. Näin yksinkertaistava ja stereotyyppinen määritelmä ei ota huomioon kahta tärkeää seikkaa. Ensinnäkin kulttuuri ei ole staattinen kokonaisuus. Se on dynaaminen ja muuttuu ajan kuluessa vuorovaikutuksessa poliittisten, taloudellisten, ekologisten ja sosiaalisten tekijöiden kanssa. (Kupiainen 1994, 64) Etnisyys viittaa käsitteenä sosiaalisiin rakenteisiin ja yhteisiin arvoihin ja puhutaan etnisestä identiteetistä.

Kulttuurien välinen viestintä tarkoittaa vuorovaikutusta, jossa henkilöt ovat kahdesta eri kulttuurista. Ilmiöstä puhuttaessa kulttuurilla käsitetään laajasti valtakulttuureja, samoin ihmisistä puhutaan yleisesti tai yleistävästi asian käsittelyn helpottamiseksi ja yksinkertaistamiseksi. Yhteinen kieli ei takaa samaa kulttuuritaustaa. Vaikka vuorovaikutuksessa olevat henkilöt olisivat kulttuuritaustaltaan ja kieleltään yhteneviä ei viestintä aina mene perille oikein ymmärrettyinä. Suomalaisella liikemiehellä ja poronkasvattajalla voi olla vuorovaikutusongelmia enemmän kuin poronkasvattajilla, jotka kuuluvat eri kansallisuuksiin. Viestintään ja sen oikein ymmärtämiseen vaikuttavat siis monet tekijät ikä, sukupuoli, toimintaympäristö, ammatti, kulttuuri, kieli jne.

Viestintätyylit ovat hyvin erilaisia, Suomessa ja Euroopassa kirjallisella viestinnällä on suurempi merkitys ja arvo kuin aasialaisessa kulttuurissa. Amerikkalaisessa viestintätyylissä huolehditaan puheen jatkuvuudesta ja puhe on äänekkästä sekä runsaseleistä, hiljaisuutta kartetaan ja se koetaan torjuvana. Suomalainen puhetyyli on rauhallista ja hillittyä. Puhetyyli sisältää pitkiäkin hiljaisia hetkiä, joita voidaan käyttää jopa tehokeinona asian korostamiseen. Suomessa paheksutaan henkilöä, joka tuo liikaa itseään esille, kun taas amerikkalaisessa kulttuurissa asia on päinvastoin.

Viestintätyylit liittyvät kulttuuriin arvoihin: yksilöllisyyteen, yhteisöllisyyteen ja valtaetäisyyteen. Kielellisen viestinnän merkitys korostuu sana- ja asiakeskeisissä kulttuureissa. Suora viestintätyyli on yleisempää yksilöllisissä kulttuureissa, esimerkiksi Suomessa. Puhuja ilmaisee kielellisesti selkeästi, mitä toivoo tai haluaa, menee suoraan asiaan. Yhteisöllisille kulttuureille tyypillisemmässä epäsuorassa viestinnässä puhuja esittelee asiansa peitellysti ja vihjein, käyttää pehmentäviä sanoja (ehkä, luultavasti). Kielteistä vastausta ei anneta, ettei puhekuppani loukkaantuisi. Epäsuoralla viestinnällä pyritään harmonian säilyttämiseen. Tämä on syy-

tä huomioida, kun ohjaa tai opettaa yhteisöllisistä kulttuureista (venäläinen, aasialainen, afrikkalainen, latinalainen) tulleita nuoria tai keskusteleee heidän kanssaan. Maahanmuuttaja voi siis kohteliaasti hymyillen vakuuttaa ymmärtäneensä asian, vaikkei näin olekaan. Väärinkäsityksiä voi aiheuttaa myös suomalaisten vähäinen palautekäyttäytyminen (ei elehtimistä, nyökkäilyjä, välikommentteja). Suomalainen hiljaisuus voi vaikuttaa torjuvalta, ja ihmisiin on vaikea tutustua. Monissa aasialaisissa kulttuureissa keskustelusäännöt ovat samankaltaisia kuin Suomessa, mutta suoraa katsekontaktia pidetään epäkohteliaana ja epäkunnioittavana. (Pöysä, M. 2005)

Liisa Salo-Leen (2004, 5) on koonnut artikkelissaan listan huomioitavista asioista kulttuurienvälisessä viestinnässä

- etnosentrisyys eli omakulttuurikeskeisyys
- nonverbaalinen viestintä
- kielellinen viestintä
- korkean ja matalan kontekstin viestintätyylit (high & low context)
- arvot: mm. valtaetäisyys, yksilöllisyys vs. yhteisöllisyys, universalismi vs. partikularismi,
- aikakäsitys

Kansainvälisyys vilahtaa keskusteluissa ja kirjoituksissa hyvin monin laajuuksin. Sillä voidaan tarkoittaa kansojen eli valtioiden välisiä asioita, toimintaa tai kilpailuja sekä pienempien yksiköiden, kuten yritysten tai koulujen kansainvälistä toimintaa. Koulujen kansainvälinen toiminta voi olla ystävyyskoulujen välistä kanssakäymistä, opettaja- ja opiskelijavaihtoa tai kehitteillä olevaa koulujen verkostoitumista. Koulujen verkostoituminen voi olla esimerkiksi kansainvälisen tutkinnon suorittamismahdollisuus, sähköisen tieto- ja viestintätekniiikan lisäksi. Nordiska teman -hankkeessa on *pohjoismaisten lukioiden ja ammattikoulujen opiskelijoilla ja nykyisin myös 7. – 9. -luokkien oppilailla mahdollisuus osallistua pohjoismaisille kursseille, jotka kattavat eri aihe- ja ammattialueita. Oppilaat voivat sisällyttää kurssit varsinaiseen koulutusohjelmaansa ja laskea ne hyväkseen opinnoissaan (Pohjoismaiset koulut ovat vuodesta 1994 lähtien määrittäneet ja määrittävät edelleen yhteistyössä tavoitteita pohjoismaisille kursseille, joiden teemat vaihtelevat. Tämä hanke on Nordiska teman, ja se tunnettiin aiemmin nimellä Norden i Europa) (Nordisk teman 2007). Opetusmateriaalia ja tietoa erimaiden koulujärjestelmistä löytyy myös Cimon-sivustoilta maailmalle.net –julkaisuista .(Cimo.fi 2007)*

Maahanmuuttajan uuteen kulttuuriin sopeutumista, **akkulturaatiota** (tarkoitetaan eri kulttuureja edustavien ryhmien jatkuvista ja välittömistä kontakteista aiheutuvia ilmiöitä sekä kulttuurissa tapahtuvia muutoksia), voidaan jakaa neljään eri prosessivaiheeseen tai tilan tasoon.

- **Integraatiossa** oma ja uusi kulttuuri ovat yhdentyneet. Henkilö tiedostaa niiden erilaisuuden ja pystyy liikkumaan molemmissa tilanteen mukaan.
- **Assimilaatio** eli sulautumiseen liittyy uuden kulttuurin ihannointi ja oman entisen kulttuuri-identiteetin hyljeksintä ja luopuminen.
- **Separatistisissa** henkilö eristäytyy uudesta kulttuuriympäristöstä mahdollisimman paljon ja toimii mieluiten oman kulttuuri-identiteettiryhmän sisällä
- **Marginaalisuus** on syrjäytymistä, jolloin yksilöllä ei ole mahdollisuutta tai halua oman kulttuuri-identiteetin säilyttämiseen tai uuteen kulttuuriympäristöön osallistumiseen. (Talib, 2002. 25. Liebkind (toim.) 2000, 13, 20)

Puhutaan myös akkulturaatiostressistä, johon vaikuttavat mm. maahanmuuttajan kulttuurien erilaisuus, kielen oppiminen ja syrjintäkokemukset uudessa ympäristössä. Maahanmuuttaja liikkuu akkulturaatioprosessin aikana eri vaiheissa ja uudet elämäntilanteet tai kokemukset voivat vaikuttaa liikkumista tasolta toiselle. Kaksoisidentiteetin omaksumiseen vaikuttavat myös voimakkaasti lähiyhteisön mielipiteet.

2.1 Maahanmuuttajan opiskelupolku

Maahanmuuttajan opiskelupolku on usein pitempi. Suomen lainsäädäntö oikeuttaa maahanmuuttajalle tukea uuteen ympäristöön sopeutumisessa ja kielen oppimiseen kotouttamiskoulutuksena avulla.

Kotouttamiskoulutus

Suomen maahanmuuttopolitiikan perustavoitteena on maahanmuuttajien kotoutuminen suomalaiseen yhteiskuntaan. Kotouttamiskoulutuksessa pyritään antamaan aikuiselle maahanmuuttajalle sellaiset kielelliset, yhteiskunnalliset, kulttuuriset ja elämänhallintaan liittyvät valmiudet, joiden avulla hän pystyy selviytymään jokapäiväisen elämän tilanteissa, toimimaan työelämässä ja hakeutumaan jatko-opintoihin. Keskeinen tavoite on riittävän suo-

men tai ruotsin kielen taito. Koulutuksen aikana häntä autetaan selvittämään, miten hänen mahdollisesti muualla hankkimansa ammatti tai tutkinto voidaan saattaa suomalaisen työelämän vaatimuksia vastaavaksi ja millaista lisä- tai täydennyskoulutusta hän mahdollisesti tarvitsee. (Aikuisten maahanmuuttajien Kotoutumiskoulutus, Suositus opetussuunnitelmaksi 2007. 10)

Lisäksi on **maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistava koulutus**. Koulutus on tarkoitettu maahanmuuttajille, jotka aikovat hakeutua ammatilliseen peruskoulutukseen. Opiskelijalla tulee olla kotikuntaoikeus Suomessa sekä vähintään auttava suomen kielen taito (yleisten kielitutkintojen taitotaso 2).

Ammatilliseen peruskoulutukseen valmentava ja kuntouttava koulutus maahanmuuttajille, KANTAVA 1. Koulutus on maahanmuuttajille, jotka tarvitsevat erityistä tukea opiskelussaan esim. oppimisvaikeuksien takia.

Ammatillinen perustutkinto voidaan suorittaa **näyttötutkintona tai oppisopimuskoulutuksessa**. Opiskelija voi täydentää ja ajantasaistaa aiempia opintojaan mm. avoimen yliopiston ja kansalaisopiston valikoimien kautta. Opiskelija voi myös hakeutua suoraan ammatilliseen peruskoulutukseen. Eri alojen tutkintojen opetussuunnitelman perusteet sisältävät määräyksiä siitä, miten maahanmuuttajien opinnot tulee järjestää ja arvioida. (Aikuisten maahanmuuttajien kotouttamiskoulutuksen opetussuunnitelma 2007, 44–45)

Ulkomailla suoritetun korkeakoulututkinnon tunnustamiseen voi hakea Opetushallituksen päätöstä, tunnustaminen ei kuitenkaan ole työelämässä yksityisellä sektorilla välttämätöntä. Ammatillisen tutkinnon tunnustamiseen palvelevat hyvin näyttötutkinnot tai oppisopimuskoulutusmenettely, jolloin voidaan perehdyttää ja kouluttaa yritysکوhtaisin tavoittein (Työministeriön julkaisuja 2005, 17).

2.2 Koulukulttuurit ja kulttuurierot

Koulukulttuuriin liittyy olennaisesti koulun organisaatiomalli sekä koulun yhteys ympäröivään yhteiskuntaan ja vallitsevaan ajatteluun sekä arvostuksiin. Koulukulttuurilla ymmärretään ulkoista ja sisäistä toimintaympäristöä, arvoja ja arvostuksia, osaamista ja vuorovaikutusta. Alla olen tutustunut kansainväliseen koulutukseen ja suurimpien maahanmuuttajaryhmien koulukulttuureihin. Tarkoitukseni on hahmottaa opiskelijoiden taustojen erilaisuutta yleisesti koulujen arvojen, arvostusten ja ympäristön osalta. Jokaisella opiskelijalla on tietysti omat henkilökohtaiset kokemuksensa ja paikallinen koulukulttuuriperintö muistissaan, joka vaikuttaa opiskelijan sopeutumiseen uuteen kouluympäristöön ja oppimiseen siellä. Opettajan monikulttuurisen kompetenssissa tärkeänä osaamisalueena on tiedostaa oman kulttuurin piirteet ja vieraiden kulttuurien erot. Se edellyttää myös yhteiskuntatietoisuutta, jossa ammatillisesta näkökulmasta tarkastellaan yhteiskuntaa ja kannetaan vastuu vaikuttamisesta.

Kansainvälistä koulua käyvät yleensä lapset, joiden vanhemmat ovat määrääkäisesti maassa työskentelemässä. Lapset eivät ole yleensä koulun sijaintimaan kansalaisia. Suomessa on kansainvälisiä kouluja suurimmissa kaupungeissa, kuten Helsingissä, Vantaalla, Turussa ja Oulussa. Myös kielitaidon ylläpitämiseksi tai parantamiseksi oppilas voi käydä kansainvälistä koulua. Kansainvälisissä kouluissa opetusta annetaan peruskoulu- ja lukiotasolla. Kansainväliset koulut käyttävät usein opetussuunnitelmia, jotka perustuvat muiden maiden, kuten Iso-Britannian, Ranskan tai Yhdysvaltojen vastaaviin. Ne voivat myös noudattaa kansainvälisiä opetussuunnitelmia kuten International Baccalaureate (IB) tai European Baccalaureate. Suuri osa kansainvälisistä kouluista käyttää englantia opetuskielenään, mutta myös esimerkiksi ranskan- ja saksankielisiä kouluja on paljon. Isoimpien kaupunkien lisäksi myös muualla Suomessa voi myös suorittaa IB tutkintoja niihin erikoistuneissa lukioissa. Ammattikouluissa on yleensä käytössä ECTS-järjestelmä (European Credit Transfer System), jota sovelletaan ulkomaisten opintojen korvaavuuden ja hyväksi lukemisen määrittämisessä. (Oulun seudun ammattikorkeakoulu. 2007)

Eurooppa-koulut ovat Euroopan yhteisöjen henkilöstön lapsia varten perustettuja virallisia julkisia oppilaitoksia, joiden hallinnosta vastaavat Euroopan yhteisö ja jäsenmaat yhdessä. Eurooppa-kouluja on tällä hetkellä yhteensä 13. Vanhin koulu aloitti toimintansa Luxemburgissa vuonna 1953, muut sijaitsevat Keski-Euroopassa. Opetussuunnitelmat ovat kaikille Eurooppa-kouluille yhteiset ja poikkeavat siis suomalaisista opetussuunnitelmista. Opetusta on esikoulusta lukioon. Osa opetuksesta pyritään antamaan omalla äidinkielellä, muina opetuskielinä ovat englanti, saksa tai ranska. Luokalle jäänti ja sen uusiminen on yleisempää kuin Suomessa. Poissaoloihin suhtaudutaan ankarasti, samoin kotitehtävien laiminlyönteihin. Monissa asioissa Eurooppa-koulut muistuttavat entistä oppikoulujärjestelmäämme. (Eurooppa-koulut 2007) Opetusministeriön työryhmä ehdottaa, että Helsinkiin perustettaisiin varsinainen Eurooppa-koulu tai kumppanuuskoulu (Opetusministeriö 2006).

Venäläinen koulukulttuuri

Suurin maahanmuuttajaryhmä Suomessa on venäläiset. Forsander ym. (2001,105) toteaa, ettei venäjänkielinen väestö ole uusi asia, vaan se on asunut vähemmistönä kautta aikojen ennen itsenäistymistä. Viime vuosien aikana venäjänkielisen väestön määrä on taas kasvanut. Omat haastateltavani eivät kokeneet koulukulttuurissa olevan suurtakaan eroa, koska he olivat asuneet pääasiassa Karjalan tasavallassa tai sen läheisyydessä, jolloin ero ei ole niin voimakas kun muilla Venäjän alueilla. He totesivat Italiassa olevan oma vaikutuksensa eteläisissä osissa. Venäjä on suuri maa, jonka eri alueiden historiallinen tausta ja perintö näkyvät kouluissa. Heidän mielestään venäläinen koulu on myös muuttunut ja tullut lähemmäksi länsimaalaista.

Venäläinen koulu on opettajakeskeinen. Opettajalta vaaditaan etenkin korkeaa älyllistä ja kulttuurista tasoa, ammatillista pätevyyttä ja hyvää organisointikykyä. Venäjänkieliset oppilaat eivät osaa arvostaa suomalaista opettajaa siksi, että hänellä ei ole luontaista auktoriteettia kurin ja järjestyksen pitäjänä. Venäläisessä kulttuurissa oppilailta edellytetään myös kunnioittavaa suhtautumista opettajaa ja yleensä vanhempia ihmisiä kohtaan. Suomalaisiin ikätovereihinsä verrattuna venäjänkieliset oppilaat ovat kohteliaita, kurinalaisia ja tottelevaisia. Suomalainen vapaus käyttäytymisessä taas hämmentää venäjänkielisiä maahanmuuttajaoppilaita ja heidän vanhempiaan.

Käynnissä olevista uudistuksista huolimatta venäläisessä koulussa korostetaan edelleenkin tieteenperusteiden tuntemusta ja teoreettisen ajattelun kehittämistä, kun taas suomalaisen peruskou-

lun tavoitteissa painotetaan tiedon soveltamisen merkitystä ja käytännöllisten taitojen kehittämistä. Venäläisen koulun tietopainotteisuus, ulkoluvun perinne ja kontrollin vaatimus ovat ainakin osittain syynä siihen, että venäjänkieliset maahanmuuttajaoppilaat pitävät entistä kouluaan vaativampana ja tasoltaan suomalaista koulua parempana. (Venäjän ja Itä-Euroopan instituutti. 2003, 27)

Yhdellä haastateltavistani korostui moni edellä mainittu asia. Häntä häiritsi keskustelu ja vapaamuotoinen käyttäytyminen ryhmän muiden opiskelijoiden taholta. Kasvatusalan koulutuksen saaneena hän ymmärsi sen rasittavuuden myös opettajan kannalta. Keski-ikäisiin kuuluvana hän on opiskellut hyvin opettajakeskeisessä koulukulttuurissa Venäjällä, mikä osaltaan vaikuttaa hänen mielipiteeseensä.

Oppivelvollisuus on yhdeksän vuotta ja koulu aloitetaan 6-7-vuotiaana. Peruskoulun jälkeen siirrytään ammattikouluun, teknillinen oppilaitokseen tai suoraan työelämään. Erikoiskouluissa on laajemmat oppiainesisällöt ja osa niistä on sisäoppilaitoksia. Valtionkoulut ovat ilmaisia. Koulu päivät ovat 5-7 tuntia viitenä päivänä viikossa. Koulukuri on hyvä ja järjestyksen valvontaan osallistuvat opettajat sekä oppilaat.

Opiskelu teknillisessä oppilaitoksessa kestää 3 – 4 vuotta. Samalla opiskelija suorittaa yliopistoon johtavan keskikoulun oppimäärän. Korkeakouluun voi pyrkiä 11-vuotisen koulutuksen jälkeen. Opiskelu kestää korkeakoulussa yleensä viisi vuotta. (Vagabova ym.)

Tietoa Viron kouluista

Suomen ja Viron koulukulttuuri ja järjestelmä ovat hyvin samanlaisia kaikissa koulutasoissa. Virossa näyttötutkinnot on otettu käyttöön ammattikouluilla vuonna 2006 ja ne ovat viisiportaiset, joista kaksi on korkeakoulutasoisia. Kaikilla aloilla ei kuitenkaan ole viisitasoisia tutkintoja. Suomessa näyttötutkintoja on vastaavasti kolmentyyppisiä (perustutkinnot, ammattitutkinnot ja erikoisammattitutkinnot). Virossa on sekä valtion että yksityisiä kouluja. Virolaiseen koulujärjestelmään kuuluu, että koulu voi halutessaan valita oppilaansa. Virossa on kuusi ehdotonta eliittikoulua. Virossa on myös erikoiskouluja vammaisille. Koulutus toteutuu pääosin opetusministeriön alaisuudessa. Ala-aste on ensimmäinen taso sisältäen peruskoulun, joka on 7-16 vuotiaille. Ylempiaste on toinen taso, jossa 17–19 vuotiaat opiskelevat lukiossa, aikuiskoulutuk-

sessä tai ammatillisessa koulutuksessa. Taso 3, jossa on 19–27 –vuotiaat opiskelijat on korkea-asteen koulutus. Kolmas taso sisältää opistotason, ammatillisen korkea-asteen koulutuksen (120ov), yliopiston maisterinkoulutuksen (+40 tai 80ov) sekä tohtorinkoulutuksen (+160ov). (Kollo, I)

Koulutusalojen osalta Viron luokitus vastaa ISCED: in (International Standard Classification on Education) standardia. Virolaisten opiskelijoiden on ehkä alussa vaikeata tottua suomalaisen koulun vapauteen ja henkilökohtaiseen vastuuseen omasta oppimisesta. Virolaisessa koulussa kaikki kuuluu kaikille. Ongelmiin puututaan heti. Sana "vapaa kasvatus" merkitsee Virossa välinpitämättömyyttä. Vasta koulussa opitaan vapauteen eli siis vastuuseen. Lapset tarvitsevat rajoja ja sekä vanhempien että opettajien ohjausta. Ongelmalliseen käyttäytymiseen puututaan myös kadulla esim. nuorten tupakointiin, alkoholin käyttöön ja epäkohteliaisuuteen. (Kollo, I)

Suomen ja Viron ammatillisesta koulutuksesta on tehty kuvauksia ja vertailuja Heta-hankkeen pohjalta 27.11.2007. Hankkeessa vertailtiin koulutusta, osaamista ja tutkintoja neljällä koulutusosalalla.

- autoala ja erityisesti ajoneuvoasentajan koulutus
- kaupan ala, merkonomin perustutkinto ja myyjän ammattitutkinto
- hotelli- ja ravintola-ala, erityisesti ravintolakokin tutkinto sekä
- puuala ja puusepän koulutus.

Vertailut osoittivat, että vaikka opetusmenetelmät ja näyttöperiaatteet eroavat painotuksiltaan, Viron ja Suomen tutkinnoissa on paljon samanlaisuuksia (Suomen ja Viron ammatillinen koulutus 2007).

Somalialaisen koulukulttuurin taustaa

Somalit ovat lähes yksinomaan sunni-muslimeja. Islamin vaikutteita alkoi olla Afrikan sarven alueella jo 700-luvulla. 1100- ja 1200-luvulla islam oli jo levinnyt kaikkialle alueella. Somaliassa sovellettu islam on maltillista, ja siihen sekoittuu klaanien perinnäiskulttuuri. Myös islamia edeltävän ajan uskonnolla on yhä asema. Kristinuskon vaikutus väheni merkittävästi 1970-luvulla, jolloin kirkkojen ylläpitämät koulut suljettiin ja lähetystyöntekijät karkotettiin (Wikibedia).

Afrikan maissa köyhyys on ongelma ja erityisesti sodan kuluttamassa Somaliassa. Suurin osa koulun ulkopuolelle jäävistä lapsista tulee köyhistä perheistä, joille lasten koulumaksut ja koulutarvikkeista aiheutuvat kulut ovat liian korke-

at. Köyhillä perheillä ei ole useinkaan varaa kouluttaa kaikkia lapsiaan, jolloin tyttärien kohtalona on jäädä kotiin auttamaan kotitöissä poikien päästessä kouluun. Koulunkäyntiä kehitysmaissa vaikeuttavat myös ylitäydetyt koululuokat, paheneva opettajapula sekä keho opetus: moni lapsi päättää peruskoulun oppimatta kunnolla edes lukemaan. Myös koulutarvikkeista on huutavat pula ja samaa koulukirjaa saattaa käyttää kymmenenkin oppilasta (Global.finland).

Somalia on ollut siirtomaa 1960-luvulle asti, mikä vaikuttaa edelleen taustalla. Sisällissodan 1991 jälkeen taloudellisten vaikeuksien runtelemassa maassa ei edelleenkaan ole toimivaa keskushallintoa, mutta koulujärjestelmää on yritetty pitää yllä vaihtelevalla menestyksellä paikallishallintojen avulla. (Global.finland)

Koraanikoulut toimivat esikouluikäisille ja 6 – 7-vuotiaana alkaa perusopetus. Opetuskielet ovat somalia ja arabia niin kahdeksan vuotta kestäväällä ala- ja yläasteella kuin lukiossakin, joka kestää neljä vuotta. Lukiossa opetetaan myös englantia. Kaikki, joilla on mahdollisuus, käyvät koulua. Koulumatkojen pituuden tähden lapset asuvat usein kaupungissa ja vaikka varsinainen opetus on ilmaista, kirjat ja koulupuvut lisäävät koulukustannuksia. Opettajaa kunnioitetaan, arvostetaan ja myös pelätään. Oppilas kuuntelee opettajaansa ja käyttäytyy kohteliaasti häntä kohtaan. Ammatillisen koulutuksen voi saada 1 - 4 vuoden koulutuksella riippuen alasta, yleisintä on kuitenkin lasten siirtyminen suoraan perusopetuksen jälkeen vanhempiensa ammattiin. (Warsame, A, M)

Somalin kirjoitettu kieli on hyvin nuori. Se luotiin 1970-luvun alussa, ja siksi puhuttu viestintä on edelleen on arvostetumpaa ja vaikutusvaltaisempaa. Somalit etsivät tietoa näkemällä ja kuuntelevat, mitä muut kertovat. Kirjallisten tietolähteiden käyttö on vieraampaa ja uutta heidän kulttuurissaan, mikä tulisi huomioida opetuksessa. (Forsander ym. 2000. 140)

Vietnamilainen koulukulttuuri

Päiväkodissa ja esikoulussa opetus on isänmaallista ja sosialismia ylistävää. Opettaja kunnioitetaan ja silmiin katsomista vältetään. Kurituksena käytetään

erilaisia työtehtäviä koulussa, kuten siivoaminen. Oppilaat eivät ilmaise mielellään heikkouksiaan, kuten sairastamista. Koulunkäynti alkaa 6 - 7 vuoden iässä. Koulua käydään kaksitoista vuotta. Koulut ovat suuria. Jokaisessa luokassa on 30 – 40 oppilasta. Koulussa työskennellään kahdessa tai kolmessa vuorossa. Yhdessä vuorossa opiskellaan 4 - 5 tuntia. Koulussa ei opeteta uskontoa. Yläasteella ja lukiossa opetetaan myös vieraita kieliä. (Le Thi My Dung)

Plan Suomi Säätiön, kansainvälisen kehitysjärjestön sivuilla (2007) kerrotaan, että koulumatkan nuoret kulkevat kouluun usein polkupyörällä. Pienemmät lapset saavat kyydin vanhemmiltaan tai kulkevat matkan jalan. Koulupukua pidetään maanantaina ja perjantaina, jolloin lauletaan koulussa kansallislaulu. Osalla kouluista puku on aina pakollinen. Vammaisten asema on heikko ja yleinen asenne on syrjivä. Valtiolla on nykyisin vammaisten kouluja, mutta osa vammaisista käy myös normaalikouluja. Ulkomaista tukea annetaan vammaisten koulutuksen kehittämiseen erilaisin projektein (Suomen suurlähetystö 2007).

Minttu Rätty (2002) valottaa Suomen vähemmistöryhmistä laajemmin kirjassaan. Vietnamilaisista hän tuo esille mm. voimakkaat perhesiteet ja perheen sisäisen solidaarisuuden. Iällä ja sukupuolella on myös merkitystä niin perheen sisällä kuin yhteiskunnassa. Myös Suomessa asuvat täysi-ikäiset nuoret ovat vanhempiensa alaisuudessa, kunnes menevät naimisiin. Puhuttelussa voidaan ilmaista myös arvo ”kolmas lapsi”, iältään nuorin on yhteisössä vähiten arvostettu. Perheen ”kasvot” ja kunnia halutaan säilyttää kaikissa tilanteissa. Omista huolista tai murheista ei kerrota. Kiertävät ilmaisut ja muodollinen puhetapa on ominaista vietnamilaisille. Kohteliaisuuden vuoksi kieltäviä vastauksia varotaan, joten vaikeneminen voi olla kieltäytymisen merkki.

Keskeisimpänä erona kaikkiin edellisiin koulukulttuureihin nähden lienee lisääntynyt itsenäisen opiskelun/työskentelyn määrä suomalaisessa koulukulttuurissa. Varhaisempi itsenäinen käyttäytyminen ja tasavertaisempi suhde opettajaan ovat uutta suomalaisessa koulukulttuurissa. Kouluympäristön erilaisuus näkyy voimakkaimmin kolmansiin maihin verrattuna. Venäjällä, Virossa ja muissa Euroopan maissa kouluympäristö ja oppiaineet ovat samankaltaisia. Tällä hetkellä valtioita on 239 (joista epäitsenäisiä 46) ja kulttuureita on

arveltu olevan noin 10 000. Tämä kertoo jotain koulukulttuurien kirjo valtavuudesta (Tilastokeskus 2004). Koulukohtaiset opetussuunnitelmat muodostavat jo Suomen valtion sisällä kouluihin erilaisuutta ja kuntakohtaiset erot näkyvät. Erot syntyvät pienistä asioista ja käytännteistä sekä kouluympäristöstä ja sen ilmapiiristä.

Seuraavista sähköisistä lähteistä löytyy tarkemmin eri maiden kouluorganisaatioista ja historiasta tietoa.

Opetushallitus Päivitetty 9.4.2008. Maakohtaista tietoa/Pohjoismaisen projektin tuloksena syntyneitä koulutusjärjestelmäkuvauksia (Intia, Pakistan, Puola, Venäjä, Irak). Kiinan koulutusjärjestelmä (pdf), julkaistu 2008, [Venäjän koulutusjärjestelmä](#) (pdf), julkaistu 2007

OPH etusivu | Koulutusjärjestelmä | Tutkintojen tunnustaminen ja kansainvälinen vertailu | Maakohtaista tietoa
<http://www.oph.fi/pageLast.asp?path=1,438,2280,31316>

Opetushallitus. Päivitetty 4.9.2008. Tietoa Irakin, Iranin, entisen Jugoslavian ja Somalian koulutusjärjestelmistä. OPH etusivu | Opetushallitus | Julkaisut ja oppimateriaalit | Monikulttuurisuus ja maahanmuuttajat / Tietoa Irakin, Iranin, entisen Jugoslavian ja Somalian koulutusjärjestelmistä Opetushallituksen moniste 15/ 2000 <http://www.oph.fi/pageLast.asp?path=1,436,22200,22222>

Cimo.fi. Päivitetty 18.8.2008. Maaoppaat. Etusivu: | EU:n tiedonvaihtoverkostot | Euroguidance | Julkaisut ja materiaalit / Maaoppaat. Maaoppaat sisältävät tietoa maista ja niiden koulutusjärjestelmistä.
https://www.cimo.fi/Resource.phx/cimo/tiedonvaihto/euroguidance/julkaisut.htx?locale=fi_FI

3 Case-ryhmä

Tavoitteenani oli löytää opetusryhmä, jossa on joitakin kansainvälisiä opiskelijoita. Maahanmuuttajaryhmä, jossa on eri kansalaisuuksia, toimii toisella tavalla kuin ryhmä, jossa on sekä Suomessa syntyneitä että ulkomaalaistaustaisia. Näin saan mahdollisuuden havainnoida myös suomalaissyntyisten opiskelijoiden käyttäytymistä ja ryhmäytymistä heidän kanssaan. Case-ryhmäni on Kuopion talouskoulusta. Kansainvälisyyspainotteisessa kotitalousopetuksessa annetaan opetusta yhden lukukauden pituisena jaksena (20ov). Koulutuksessa oli haastatteluhetkellä viisi maahanmuuttajaa, joista yksi estyi haastattelusta.

Olin saanut etukäteen koulutuksen vetäjältä tietoa opinnoista ja ryhmän toimintaideasta sekä käytänteistä. Kansainvälisessä opetuksessa oli tarkoitus käyttää englanninkielistä opetusta ja oppimateriaalia. Tässä ryhmässä oli neljä venäläistä opiskelijaa, joiden englanninkielen taito ei riittänyt opiskeluun ja tämän vuoksi opetusta muutettiin niin, että se tapahtuu suomeksi heille. Opiskelijoilla oli ollut kurssin alussa henkilökohtaisen opetussuunnitelman laatiminen yhdessä opinto-ohjaajan kanssa, jolloin oli kartoitettu opiskelijan lähtökoh-
tia ja opiskelutaitoja sekä opiskelun etenemistä.

Koulutuksen vetäjä oli myös esitellyt minulle haastateltavat etukäteen kehittämishanketta suunniteltaessa. Tutustuin heihin henkilökohtaisesti kahtena haastattelua edeltävänä päivänä. Olin heidän seurassaan pari päivää osallistumalla tunneille ja keskustelemalla asioista. Kontaktin luomisvaihe vaatii aikaa puolin ja toisin. Mielestäni kontaktin luominen on tärkeää ennen haastattelua, se vähentää haastattelun aiheuttamaa jännitystä ja parantaa ymmärtämistä. Keskustelin heidän kanssaan samoista aiheista, joista annoin heille haastattelukysymyksiä kirjallisena seuraavaa päivää varten. Selitin haastattelun periaatteen ja käytännöt. Koulutuksen vetäjä oli myös apuna valmistelemassa heitä, kun kysyin mahdollisuutta haastatella kaikkia ryhmän maahanmuuttajaopiskelijoita Saimme kaikki haastateltavat suostumaan, vaikka pientä jännitystä se tuntui tuovan heille.

Teema-aiheena olivat opiskeluun liittyvät ongelmat kouluympäristössä. Haastattelussa halusin saada esille maahanmuuttajaopiskelijan näkökulman sopeutumisesta suomalaiseen koulukulttuuriin. Millaisiin ongelmiin ja käytännön tilanteisiin maahanmuuttajaopiskelija törmää suomalaisessa koulujärjestelmässä ja kulttuurissa? Miten opiskelijan opiskelun tukemista voitaisiin kehittää ja parantaa? Millaiset opetusmenetelmät palvelevat opiskelijaa parhaiten?

Haastatteluun valitsin puolistrukturoidun teemahaastattelun. Puolistrukturoitu siinä mielessä, että haastattelukysymyksiä ei ollut tarkoitus orjallisesti noudattaa, vaan ne tukivat keskusteluteemaa. Teemahaastattelulla tarkoitetaan keskustelua tietyistä valitusta aiheesta asialistan avulla. Strukturoidussa haastattelussa noudatetaan laadittua kysymyslistaa tarkasti kaikkien haastateltavien kanssa. Puolistrukturoidussa haastattelussa haastattelukysymykset, jotka ovat

kaikille samat, toimii apuvälineenä haastattelulle. Kysymysten järjestys voi vaihdella ja osa voi jäädä tarpeettomina pois.

Haastateltaville annettiin avustavat kysymykset edellisenä päivänä. Kysymysten avulla he pystyivät valmistautumaan haastatteluun ja miettimään suomenkielisiä sanoja ilmaistakseen asiansa. Kysymykset luin yksi kerrallaan läpi heille edellisenä päivänä ja kerroin, mitä asioita niillä tarkoitan. Osa käänsi kysymyksiä toisillensa ja he keskustelivat, olivatko ymmärtäneet oikein. Vaikka sain vastauksia jo samalla kun kävimme kysymyksiä läpi, en kokenut sitä ongelmana vaan positiivisena asiana. Näin pystyin kontrolloimaan, olinko tullut oikein ymmärretyksi ja pystyin rohkaisemaan, että he miettivät lisää asioita aiheeseen. Samalla ajattelin mahdollisuutta verrata ja täydentää vastauksia seuraavan päivän aikana tapahtuvan haastattelun tuloksiin.

Haastattelut tapahtuivat tekstiilitunnin aikana vuorotellen. Halusin näin saada jokaisen omat yksilölliset ajatukset paremmin esille. Samalla jäisi haastateltavalle aikaa paremmin puhua ja miettiä rauhassa, miten muotoilee lauseensa ja vastaa suomen kielellä asiansa. Huomasin tutustuessani, että he eivät ole kiinteä ystäväryhmä, jossa jokainen haluaisi olla yhdessä keskustelemassa, vaan luonne-erot näyttivät tuottavan ongelmia. Pelkäsin muiden jäävän yhden puheliaan ja aktiivisen henkilön varjoon. Hän toimi ystäväelleen tulkkina ja näin he olivat parihaastattelussa. Pelkoni oli kuitenkin turha. Hän huomioi ystävänsä kommentit hyvin ja toi ne selkeästi esille. Kahden muun kohdalla huomasin henkilökohtaisen haastattelun olleen oikea ratkaisu. Haastateltavat jännittivät haastattelua kaikesta esivalmistelusta huolimatta. Vaikka tunnelma laukesikin haastattelun aikana, jäivät vastaukset toisin paikoin suppeammaksi kuin edellisen päivän keskusteluissa.

Englanninkielinen opiskelija ei tuntien aikana puhunut kovinkaan paljon suomea toisten kanssa ja siksi hän yllätti minut haastattelussa aktiivisuudellaan. Hän sai ilmaista itsensä suomeksi hyvin.

Yksilöhaastattelun avulla pääsin tutustumaan haastateltaviin henkilökohtaisemmin ja sain luotua avoimen sekä vapaamman ilmapiirin. Haastattelutilanne on myös helpompi hallita sekä litteroida (kirjoittaa aineisto kirjalliseen muo-

toon), kun haastateltavia ei ole monta. Litteroinnissa käytin aihekohtaista lähestymistä, koska tällöin kenenkään suomen kielen puutteet eivät korostu ja henkilöiden yksityisyys pysyy salassa. Haastattelutilanteessa varmistin oikein ymmärtämisen toistamalla asian ehjemmällä suomen kielellä.

3.1 Maahanmuuttajaopiskelijoiden haastattelu

Tämän luvun tekstissä voi esiintyä lyhyitä ja kankeita lauseita, koska en ole halunnut poistaa kokonaan heidän ilmaisuaan asiasta. Lauseet eivät kuitenkaan ole käsittelyn takia puhtaasti suorina lainauksia.

Yhteistä kieltä etsimässä

Kielen merkityksestä sopeutumiseen ja opiskelumenestykseen ovat suuret. Samanlaisia kokemuksia kertoo Hurskainen (1998, 28) omasta haastattelustaan. Siinä maahanmuuttajat toteavat monikulttuurisen ryhmän olevan huono kielenoppimisen kannalta, kun kaikki puhuvat puutteellista suomea. Heillä oli ollut myös samanlaisia tuntemuksia kun minun haastateltavillani. Haastateltavani halusivat olla suomalaisten kanssa samassa ryhmässä, mutta tottuminen ”heidän puheeseen” vie aikaa ja on raskasta. ”Vanhempaan on vaikeampaa oppia, omaksua asioita ja muistaminen on vaikeampaa. Kolme vuotta suomen kielen oppimiseen ei riitä vanhemmalla iällä, vaan tarvitaan vielä kaksi vuotta lisää”, kommentoi yksi heistä. ”Suomen kieli on vaikeaa, ammatillinen ja elämäkokemus ovat suureksi avuksi sopeutumiseen ja ymmärtämiseen.” jatkoi haastateltava. Kauhanen ym. (1998) toteavat samoin: *maahanmuuttajan suomen kielen oppimiseen vaikuttavat äidinkielen poikkeavuus suomenkielistä sekä kulttuurierot. Näiden vaikutusten lisäksi suomen kielen opetuksessa tulee huomioida oppilaan ikä sekä koulunkäyntihistoria.* Etnisten ryhmien eroja suomen kielen taidoissa on vertaillut Liebkind ym. (2004, 46, 163 - 165). He toteavat Virolaisten maahanmuuttajien etuna olevan kielen sukulaisuus ja akkulturaatio. Kielen oppimiseen vaikuttavia tekijöitä ovat kielisukulaisuus, maahanmuuttajan ikä, koulutus ja altistuminen suomen kielen vaikutukselle. Suomen kielen ymmärtäminen ja suullinen taito ovat parempia kuin luku- tai kirjoitustaito.

Haastateltava kertoo, että tarvitaan totuttautumis- ja tutustumisaikaa — ”adoptiontiaikaa”. ”Tarvitaan aikaa oppia ymmärtämään jokaisen persoonallinen puhekieli.” Ikäero on tällä kurssilla tullut eteen. ”Kielikurssilla kaikki olivat aikuisia, tällä kurssilla he ovat ainoat aikuiset opiskelijat”, kertoo haastateltava. Alkuvaiheen sopeutumiseen menee noin kolme viikkoa, haastateltavien mielestään. Haastateltava käytti adoptio-sanaa kuvaamaan uuteen opiskeluympäristöön sopeutumista, mikä antoi mielestäni oman laajemman ja syvällisemmän kuvan prosessista. Adoptoida uusi elämäntilanne itselleen, se vaatii adoptioaikaa.

”Jos tietää aiheen, teeman etukäteen, on helpompi ymmärtää ja valmistautua asiaan tunnilla.” Lukujärjestysten muutokset ja vaihtuminen ovat oma ongelmansa. Helposti tulee väärinymmärryksiä ja tieto ei mene perille. Aluksi opinto-opas koettiin tärkeänä ja sitä käännettiin omalle kielelle, mutta puolessa välissä opiskelua ei sitä enää tarvittu, kun asiat olivat tulleet tutuksi. Opiskelijalle olisi suuri etu jos opinto-opasta olisi saatavana omalla äidinkielellä ja tämä voisikin olla yksi koulujen kehittämistarve.

”Ensimmäinen viikko on ollut vaikea kun on eri kulttuuri, ei tiedä ihmisten ja asioiden tai esineiden nimiä, kaikki on uutta.” Haastateltavan äidinkielenä on englanti, mikä on auttanut, koska opetus on osittain englanninkielistä, samoin opiskelumateriaalit. Englannin kielellä kommunikointi opettajan ja opiskelijoiden kanssa on helpottanut opiskelua ja sopeutumista. Opiskelukaverit puhuvat sekä suomeksi että englanniksi hänelle. Hänen opiskeluaan ja sopeutumistaan Suomeen on vaikeuttanut kulttuurien erilaisuus sekä nuoresta iästä huolimatta vastuu perheestä, sairastuneesta äidistä ja nuoremmista sisarusista.

Murresanat

!Mieheni ja anoppini puhuvat Savon-murretta.” Haastateltava ei aluksi ymmärtänyt heitä, mutta arvasi eleistä ja asiayhteyksistä. Haastateltavan aviomies välillä ”tulkaa” anopin puheita, jotta hän ymmärtäisi paremmin. ”Kielen kurssilla tutustuttiin Savon-murteeseen. Se ei ole hankala, vaan helppoa ja hauskaa.” Kyläkaupassa työskennellessä, alkuaikoina hänen puheensa kuulosti ”kuin kirjalta” eli kirjakieli tuli korostetusti esille. Nuorten puhekieli ei ole tuotta-

nut ongelmia, aikuisopiskelijana he ymmärtävät asian ja ikäeron. Samoin nuoret kokevat heidät toverina, ei äitinä, ja he itse ovat kokeneet itsensä tyttömäiseksi nuorten seurassa. ”Me tytöt” - ryhmähenki on ollut hyvä, opiskeluilmapiiiri on ollut erittäin hyvä. Molemmin puolin ollaan oltu valmiita kyselemään ja tarkentamaan oikein ymmärrystä. ”Opettaja on myös nuori nainen.” Tällä haastateltavat tarkoittivat, että opettaja on ollut ennakkoluuloton ja helposti lähestyttävä persoona.

Huomioitavaa opettajille

Opettajan ei tarvitse puhua hitaammin, vaan normaalilla puhenopeudella. Puhetta on helpompi ymmärtää, kun sitä ei venytetä. ”Kielikurssilla puhe oli hidaista, ja talouskouluun tullessa tuntui, kun kaikki puhuisivat nopeasti, mutta ensimmäisen kuukauden jälkeen siihen tottui.” ”Haastateltavat saavat normaalinopeudella puhuttua suomenkielistä opetusta. Jos he eivät ymmärrä, he tarkistavat ja kysyvät asian. Jos ei ymmärrä toisella kerralla, opettaja näyttää tai käyttää elekieltä”. ”Ei saa puhua kuin lapselle.” Tämä jälkimmäinen kommentti on varmasti tarpeen. Maahanmuuttaja käy läpi hyvin tunnepitoista prosessia, jossa hän kokee lapsenomaista avuttomuutta, koska kaikki totuttu ja kokemukseen perustuva tieto joudutaan rakentamaan alusta uudelleen puhetta myöten. Oma identiteetti on kovalla koetuksella, erityisesti nuorella, jolla sen rakentuminen on iän puolesta vielä kesken, lisäksi ympäristön muutokset tuovat uutta epävarmuutta kehitykseen. Aikuisella taas kaiken alusta aloittaminen luo ristiriitaisia tunteita, koska henkilö on aiemmin ollut se, joka osaa ja taitaa. Opettajan puhenopeudella ja artikuloinnilla on kuitenkin merkitystä, niin normaalille kuulijalle kuin haasteellisille opiskelijoille, joihin myös maahanmuuttajat kuuluvat. Hyvän puhujan ominaisuuksia kannattaa kerrata, että osaa ilmaista asiansa kokonaisuuksina ja kronologisesti etenevinä.

3.2 Katsaus opettajan arkeen

Opettajan persoona pelissä

Oma kansainvälinen kokemus ja tietämys ovat suureksi avuksi kansainvälisiä opiskelijoita kohdatessa. Turistivierailut eri maissa eivät vastaa samaa koke-

musta kuin pitempiaikainen asuminen ulkomailla. Jo kuukaudenkin pituinen asumiskokemus ulkomailla voi raottaa niitä arjen ongelmia, mihin eri kulttuurissa voi törmätä. Kulttuurishokkiin voi törmätä oman valtion sisällä, esimerkiksi muuttoliikkeiden tai siirtolaisryhmien kohdalla, toteaa Kupiainen (1994, 46, 48). Myöhemmin hän rinnastaa sen kuherruskuukauden jälkeiseen aikaan, jossa arjen käytänteiden ongelmat tulevat vastaan. Hän huomauttaa myös, kuinka vieraassa ympäristössä asiat ovat erilailla, ja silloin ei voida turvata vanhaan kokemukseen, tapoihin tai tietotaitoon. Henkilö joutuu arvioimaan uudelleen omia kulttuurillisia arvojaan, sekä vieraan kulttuurin arvojen omaksumista.

Mielestäni kohdatessaan kansainvälisen opiskelijan opettaja työstää tietoisesti tai tiedostamattaan samalla tavalla omia arvojaan kuin kansainvälinen opiskelijakin. Hurskainen (1998, 39. Ks. Talib. 2002, 88) kirjoittaa myös työntekijän kulttuurishokista ja korostaa työntekijän ohjauksen merkitystä jaksamisen tueksi. Jokainen opiskelija on kuitenkin yksilö oman henkilöhistoriansa kanssa ja opettajan on kohdattava hänen arvomaailmansa. Mitä suuremmat erot ovat myös koulun arvoihin ja arvostuksiin verrattuna, sitä enemmän niitä joutuu työstämään mielessään, niin opettaja kuin opiskelijakin. Siitä huolimatta opettaja voi tulla yllätetyksi hyvin eriävällä arvomaailma-asettelulla työssään maahanmuuttajan kanssa ja tällaisessa tilanteessa olisi löydettävä nopeita ratkaisuja tai osattava siirtää asiaa niin, että jää aikaa pohdiskeluun. Ehdottomat ja jyrkät kannanotot kommunikoinnissa eivät ole hyvästä, siksi kannatta siirtää asian ilmaisemista harkittuun ammattimaiseen muotoon. Luottamuksen ja avoimen suhteen säilyttäminen voi rikkoutua varomattomasta puheesta kaikissa ihmissuhteissa, mutta erityisesti ristiriitaisten tunteiden kanssa painiskelevan shokkivaiheessa olevan tai sopeutuvan henkilön kohdalla.

Tutkijat ovat kuitenkin melko yksimielisiä siitä, että paras tapa kestää shokki ja lieventää sen vaikutuksia on yksinkertaisesti ottaa se huomioon etukäteissuunnitelmissa, siis varautua shokin tulemiseen oleskelun alkuvaiheessa. Kulttuurishokin oireet tulisi tunnistaa ja nimetä, sillä tämä riittää useimmiten laukaisemaan ahdistuksen. (Kupiainen. 1994, 52)

Sopeutumisvaihe uuteen kulttuuriin kestää eri ihmisillä hyvin vaihtelevasti. Kulttuurishokin välttely voi olla este oppimiselle ja tehokkaalle työskentelylle. Seuraamassani ryhmässä opettaja oli tietoisesti alkuvaiheessa vaihdellut käytännön työskentelyn pienryhmien kokoonpanoja niin, että opiskelijat tutustuvat toisiinsa monipuolisesti ja joutuvat työskentelemään kaikkien kanssa. Näin venäjänkieliset eivät voineet olla yhtenä ryhmänä eristäytyen, vaan saivat luonnollisesti kontaktin työskentelyryhmissä suomalaisiin opiskelijoihin. He kaikki tosin olivat jo olleet maassa noin kaksi vuotta ja varsinainen sopeutuminen Suomeen oli hyvin etenemässä, kuitenkin uusi opiskeluympäristö vaatii taas oman sopeutumisensa. Opettajan tulisi ottaa huomioon, että sopeutumisessakin voi olla aaltomaista vastustamisen ja vetäytymisen aikaa, sopeutuminen ei tapahdu välttämättä lineaarisesti etenevänä akkulturaatioprosessissa.

Kansainvälisen kotitalousopetuksen vetäjä kertoi kansainvälisen opetuksen olevan luonnollinen osa omaa opettajuutta, koska hänellä on taustalla työskentely ammatillisessa työssä ulkomailla. Omat kokemukset ulkomailla työskentelyssä, opettajakoulutus ja sujuva englanninkielentaito ovat ne pääomat, joilla hän on vetänyt kansainvälisiä opetusryhmiä niin Lahdessa kuin nyt täällä Kuopiossa. Omat arvot ja asenteet ovat olleet avoimia kaikkia kohtaan ja opetustyöstä hän on selvinnyt ilman varsinaista koulutusta kohderyhmäänsä erityispiirteitä ajatellen. Opettajan omalla tasapainoisuudella, iloisella ja helposti lähestyttävällä luonteella on oma osuutensa. Opiskelijoiden antamassa palautteessa he erityisesti arvostivat ja kiittivät opettajan persoonaa ja ihmisläheisyyttä. ”Hän on nuori nainen ja kuitenkin kuin äiti” totesivat keski-ikäiset opiskelijat saamastaan tuesta opiskelun ongelmiin. *Opiskelijoiden monenlaisten tarpeiden kohteena ollessa ”äidin” ja ammattityöntekijän välillä voi syntyä rooliristiriitoja. Tämän tiedostaminen on tärkeää, että pystyy toimimaan ammattimaisesti eli objektiivisesti ja tasapuolisesti sekä olemaan aito ja lämmin ihminen toteaa Hurskainen (1998, 38).*

Opetuksessa huomioitavaa

”Olen huomannut puhuvani selkeämpää artikulointia ja lyhyempiä lauseita heille.” kertoo koulutuksen vetäjä. Opetusta seurattessani totesin, että puhetyyli on normaalia opetuspuhetta nopeudeltaan ja toistettaessa hiukan hitaampi.

Sanavalinnoissa on varmaan vuosien varrella syntynyt helposti tajuttava peruspuhesanasto, jossa vältetään vaikeita, erikoisia ammatillisia sanontoja. Artikkeleita ja opetusmonisteita käytettäessä hän on laatinut apusanastoa helpottamaan ammatillisen kielen ymmärtämistä.

Opetustilanteiden välissä tai tehtävän annoissa opettaja on tarkistanut ymmärtämisen ja tarvittaessa täydentänyt tai korjannut viestintää. Opiskelijat ovat myös omatoimisia kysymään epäselviä asioita, kun alun tutustumisvaihe on ohi. Opetustilanne vaatii henkilökohtaista huomion jakamista monelle ja on siksi haasteellinen tilanne opettajalle. Tasapainoilu englannin- ja suomenkielisen opetuksen riittävydestä erityisesti tämän ryhmän kohdalla vie oman aikansa opetustilanteessa.

Yleisesti ajattelemme, että opetuksen tulisi olla tasa-arvoista ja tasapuolista kaikille. Kuitenkin on huomioitava se, että erilaisten ja haasteellisten oppijoiden kohdalla joudutaan panostamaan enemmän niin rahallisesti, ajallisesti kuin henkisesti. Maahanmuuttaja tarvitsee runsaampaa ohjausta ja tukea sekä opiskelussa että sosiaalisessa kanssakäymisessä. Yhteistoiminnallisen ja toiminnallisen opetuksen määrä tulisi olla kielellisen oppimisen sijaan runsaampaa. Havainnollistaminen, mallintaminen ja työssä oppiminen ovat tärkeitä, silloin kun lukeminen ja puhutun ymmärtäminen on vaikeaa ja hidasta. Luennot ja koulutuspäivät ovat hyvin nopeatempoisia, kun taas maahanmuuttaja tarvitsisi aikaa kielenkääntämiseen ja ymmärtämiseen. Opettajan tulee työstää materiaalia ja opetustaan niin, että se tukee myös maahanmuuttajaopiskelijaa. Nämä kaikki toimenpiteet voivat olla myös kaikille opiskelijoille laadukkaamman ja monipuolisemman opetuksen perusta. Tasa-arvoisuus ei tarkoita kaikille samalla lailla ja saman verran, vaan kullekin opiskelijalle opetusta ja ohjausta niin, että hän pääsisi opiskelun tavoitteisiin ja kehittymään eteenpäin.

Maarit Miettinen (2007) on koonnut luentoonsa *Monikulttuurinen ohjaus* hyvän opettaja/ohjaajan niksikokoelman, joka on kuin tiivistelmä edellisestä haastattelujen tuloksesta. Olen lisännyt siihen joitakin omia huomioita lisää.

- Puhu selkeästi, mutta älä liioitellun hitaasti.
- Jos huomaat, ettei opiskelija ymmärrä, toista vaikka vähän hitaammin – älä käytä uusia sanoja.

- Rytmitä oppitunti niin, etteivät puhejaksot ole kovin pitkiä, painota pääasioita, toista tärkeät kohdat.
- Kirjoita avainsanat, uudet käsitteet ja nimet taululle/monisteisiin.
- Ilmaise selvästi siirtyminen asiasta toiseen.
- Havainnollista; tuo esineitä, piirrä, tee taulukoita, aikajanoja, ideakarttoja, kuvia, videoita.
- Käytä rohkeasti eleitä ja ilmeitä.
- Älä korjaa kieltä kun opiskelija puhuu sisältöasiaa. Anna palaute aina mieluiten kahden kesken.
- Suosi opetusmenetelmissä käytännön harjoittelua aina kun mahdollista.
- Varaa aikaa kirjallisiin tuotoksiin tai kokeisiin enemmän. Järjestä mahdollisuus suullisen tentin suorittamiseen tarvittaessa.
- Omat asenteesi ja arvostuksesi heijastuvat muille selkeämmin kuin arvaatkaan. Vaikeissa ongelmanratkaisutilanteissa järjestä itsellesi aikaa, palaa asiaan kun olet neuvotellut ja saanut itse tukea kannanottoihin.
- Organisoij ja ohjaa opiskelija tarvittaessa opintosihteerin tai ohjaajan luo. Älä yritä hoitaa kaikkia ongelmia itse.

Opetusmateriaalit

Opettajan opetusmateriaalin muodostuminen voi olla mitä mielenkiintoisin historiallinen prosessi. Opettajana jatkuvan oppimisen ja itsensä kehittämisen tuloksena muodostuu omia kotiarkistoja, jotka usein palvelevat opetusmateriaalina. Materiaalit koostuvat usein kirjallisuudesta, jota on voinut kertyä opiskelua ajoilta lähtien koti- tai ulkomailta. Koulutuksen vetäjän keittokirjavalikoimista löytyi ulkomailla työssäolovuosilta tuotuja kirjoja. Ulkomaan matkoilla turistinakin käteen tarttuu oman ammattialan kirjallisuutta, jota hyödynnetään ideointi, esimerkki- ja opetusmateriaalina. Antikvariaatit, kirpputorit ja kirjakaupat ovat olleet monille opettajille hyviä opetusmateriaalien löytöpaikkoja kirjallisen materiaalin, mallien ja esimerkkiesineiden löytämiseen. Oman ammattialan yritysten esitteistä, artikkelit, ja tilatuista tiedotemateriaaleista on usein myös hyötyä. Monilla suuremmilla tai kansainvälistä toimintaa harjoittavilla yrityksillä löytyy tiedotteita ja materiaali monikielisenäkin. Samoin tällaisilla yrityksillä on mahdollisesti myös laajat nettisivustot usealla kielellä, joita voi hyödyntää ope-

tuksessa ja tehtävissä. Opetushallituksen sivustoilta löytyy myös lista erityisesti maahanmuuttajille soveltuvista opetusmateriaaleista.

Vaikka kouluun voi tietyssä rajoissa opettaja tilata tai ostaa oppi- ja opetusmateriaalia, on itselleni muodostunut kuva siitä, kuinka jokaiselle opettajalle se omaan henkilöhistoriaan liittyvä materiaali tuntuu palvelevan parhaiten omaa opettajuutta. Itselle tutuista lähteistä löytyy nopeasti ne tiedot ja kuvat, joita työssään tarvitsee. Suomen kotitalouskoulutus on kansainvälisesti ainutlaatuista, vastaavaa opetusta ei ole ammatillisella puolella maailmalla ja siksi varsinaisia oppikirjoja aiheesta ei löydy muilla kielillä. Samalla tavalla myös muilla ammattialoilla voi olla ongelmia omia opetustavoitteita vastaavan opetusmateriaalin löytämisessä ulkomailta ja silloin opettajan oma luovuus ja kotitietämys korostuvat opetusmateriaalien osalta. Apuna käytetään ammatillista kirjallisuutta tai alan harrastekirjallisuutta.

Käännöstyötä tehdään molempiin suuntiin. Eräs opettaja kertoi tehneensä ison työn kääntäessään noin puolenmetrin kokoisesta pinosta alan englanninkielisestä kirjallisuudesta tiivistelmän suomenkieliseksi kurssimateriaaliksi ammatillisiin kulttuuriopintoihin. Kun hän tarjosi opiskelijoille omaan alaan integroidusti kirjoitettua kymmensivuista monistenippua luettavaksi, opiskelijat kommentoivat: "Onko tää kaikki pakko lukea?" Opettajan ammattitaitoon kuuluu myös sellainen *herkkyys hyväksyä oma kokemusmaailman todellisuus ja myös vastaanottaa muiden kokemukset yhtä todellisina loukkaantumatta tai olettamatta tulevansa vastavuoroisesti samalla tavalla ymmärretyksi* (Räsänen ym. 1999. 50). Tällainen epäsuhteen hyväksyminen on haastavaa, mutta on yleistä myös muilla palvelualoilla. On tervettä tuoda myös opiskelijoiden tietoisuuteen opettajan työ ja panostus, jonka hän on tehnyt karsiessa tai etsiessä tarvittavaa tietoa esivalmisteluna heille.

Opettaja ei välttämättä saa vastavuoroista innostusta omalle työlleen opetuksen kehittämisessä opiskelijoita tai organisaatiolta. Tämä on muistettava, kun työstää omaa opetusmateriaalia. Kannustimina ovat usein oman opettajuuden ja ammatillisen osaamisen eteenpäin vieminen tai ylläpitäminen kuin muu itseä ulkoapäin tuleva rohkaisu. Opettajan tulisikin olla itse aktiivinen ja etsiä rahoitusta kehittämistyöhönsä erilaisilta tuki- ja rahoitustahoilta. Nykyisin ol-

laan kiinnittämässä entistä enemmän huomiota, että organisaatiolle kohdenetut rahoitustuet siirtyisivät varsinaisille työn suorittajille rahallisena palkkiona vastaamaan todellisia työtunteja.

3.3 Suvaitsevaisuus

Puhutaan moniarvoisuudesta, todellisuudessa jokainen joutuu valitsemaan joitakin arvoja voidakseen elää ilman jatkuvia valintaristiriitoja. Arvottomuuskin on arvovalinta. Suvaitsevaisuus ei ole arvottomuutta vaan toisen ihmisen hyväksymistä ihmisenä, vaikkei hyväksyisikään hänen tekojaan ja ajatuksiaan.

Hannele Niemi (2006, 93) toteaa artikkelissaan

Opettajan ammatti on kokoajan tekemisissä arvojen kanssa. Pyrkimys oppilaan hyvään ja hyvän elämän edistämiseen ovat päämääriä, joiden saavuttamiseksi joudutaan tekemään lukuisia päätöksiä ja valintoja. Osa valinnoista tehdään opetuksen sisältöjä ja metodeja kosken, osa liittyy oppilaiden kohtaamiseen luokkahuoneistossa ja kouluyhteisössä. Mutta eettisiä ratkaisuja tehdään myös kollegoja, yhteistyökumppaneita ja kanssakasvattajia koskien. Koulu on osa yhteiskuntaa ja silloin opettajan eettiset valinnat koskevat kasvatuksen suuntaa ja yhteiskunnan kehitystä. Mutta opettaja on se persoona, joka valintoja tekee arjen muuttuvissa tilanteissa. Näin oma ammattitaito ja omassa työssä kehittyminen sisältävät myös arvovalintoja.

Suvaitsevaisuus kohdistuu helposti tekoihin. Sen tulisi kuitenkin kohdistua ihmiseen ja ihmisarvoon. Suvaitsevaisuus on toisen ihmisen kohtelemista heidän ihmisarvoaan kunnioittaen (Hämäläinen ym. 1998, 63). Kristillisten arvojen mukaisesti jokaista ihmistä tulisi kohdella kuin itseään toivoisi kohdeltavan. Olemme arvokkaita, koska Jumala on luonut meidät omaksi kuvakseen. Ihmisarvo kristillisen kuvan mukaan muodostuu valmistajan eli Luojan mukaan, eli kulttuurilla, heimolla tai uskonnollisuudella ei tulisi olla merkitystä.

Opettajat vaikuttavat omilla asenteillaan ja käyttäytymisellään paitsi maahanmuuttajaoppilaisiin myös suomalaisten oppilaiden suhtautumiseen eri kulttuureista tuleviin oppilaisiin, kertoo Liisa Kosonen (2000, 151, 156). Hän toteaa tutkimusten osoittaneen, ettei nopea sulautuminen valtaväestöön ole hyvä,

vaan kaksikulttuurisen identiteetin omaksumisen on parempi vaihtoehto. (Vert. Talib. 2002, 49–50). Oman etnisen yhteisön tuki on tärkeää hyvinvoinnille. On mielestäni helpottavaa opettajan tiedostaa, ettei hänen tehtävänänsä ole maahanmuuttajaopiskelijan sulauttaminen suomalaiseen opetuskulttuuriin, vaan opiskelijan erilaisuus saa näkyä ja häntä tuetaan niin kuin erilaista oppijaa havaittujen tarpeiden mukaan. Opiskelijan kaksikulttuurisen identiteetin muodostuminen ei ole helppo, siksi sopivan tuen ja rajojen löytäminen muodostaa opettajallekin hämmennystä. Opiskelijan mielipiteet ja asenteet voi muuttua akkulturaatioprosessin eri vaiheissa nopeasti erilaisiksi.

Liebkind ja Mcalister (toim. Liebkind. 2000, 159, 161) ovat puolestaan tutkineet, kuinka sosiaalinen ja yhteiskunnallinen tuki edistää uuden suvaitsevia normeja suosivan ilmapiirin syntymistä. Pelkkä tiedon siirto maahanmuuttajista ei korjaa vääriä uskomuksia valtaväestössä, vaan voi taas synnyttää uusia vääriä uskomuksia eikä pelkkä kontaktien luominen hälvennä epäluuloja. Asennemuutokset tapahtuvat tunnetasolla ja siksi mieluiten samanikäisen henkilön miellyttävä kanssakäyminen maahanmuuttajan kanssa hälventää katsojan pelkoja ja kielteisiä odotuksia. Opettajan positiivisten asenteiden lisäksi maahanmuuttajaopiskelija tarvitsisi kummiopiskelijan tai tutorin rinnalleen auttamaan valtaväestön sopeutumista uuden kulttuurin edustajaan.

Vaikka maahanmuuttajanuorten sosiaalinen ja taloudellinen tausta vaikuttaa koulumenestykseen, se ei välttämättä vaikuta heidän yleiseen psykologiseen ja sosiokulttuuriseen sopeutumiseen, toteavat Liebkind ja ym. (toim. Liebkind. 2000, 139, 141, 144). Lisäksi valtaväestön vaikutus ja mm. syrjintäkokemukset vaikuttavat sopeutumiseen. Perheen ja oman yhteisön tuki on siksi tärkeä, samoin opiskelijan havainnot opettajan suhtautumisesta häneen. Opiskelija havainnoi opettajaa omasta kulttuurikokemuksesta lähtöisin ja voi ymmärtää opettajan odotukset ja käytöksen eritavalla. He toteavat myös, että opettajan huomio ja palaute ovat tärkeitä sekä opettajan usko heidän koulumenestykseensä vaikuttavat maahanmuuttajan koulusopeutumiseen.

Yhteistyökyky ja neuvottelutaidot ovat myös välttämättömiä. Suvaitsevainen ihminen on aina valmis kompromisseihin, koska hän kykenee tarkastelemaan asioita laajemmasta näkökulmasta ja ymmärtämään näkökulmien oikeutuksen

ja merkityksen (Hämäläinen ym. 1998, 64). Opettajan työssä tulisi säilyä oma ja opiskelijan inhimillinen arvokkuus, turvallinen ilmapiiri ja erilaisuuden ymmärtäminen.

4 Pohdinta

Päivi Tynjälä on artikkelissaan *Opettajan asiantuntijuus kognitiivisesta näkökulmasta* (toim. Nummenmaa, Välijärvi. 2006, 103) tiivistänyt tutkimuksen tuloksia ja alankirjallisuutta koosteeksi asiantuntijuudesta. Mielenkiintoista oli havaita, kuinka kokeneilla opettajilla toimintaympäristön tuttuus ja ryhmän tuntemus vaikutti heti heidän opetussuorituksensa tasoon. Toimintaympäristön ja ryhmän muutos vieraaseen pudotti tasoa ja opettajat olivat tyytymättömiä omiin suorituksiin. Tavallaan kokeneet opettajat joutuivat samaan tilanteeseen kuin aloittelevan opettajan tilanne on. Siksi on tärkeää jo etukäteen ennakoida omaa ammatillista pätevyyttään ja kehittää sitä, vaikka opetusryhmässä ei tällä hetkellä olisikaan maahanmuuttajia. Omien asenteiden ja käytänteiden muokkaaminen vie oman aikansa. Kursseille ja koulutuspäiville tulisi hakeutua ennakoivasti, silloin kun niitä on tarjolla ja niihin on mahdollisuus osallistua. Koen itse saaneeni aiheen parissa ollessani paljon ja ammatillisen osaamisen pohja on laajentunut huomattavasti, vaikken työskentelekään tällä hetkellä maahanmuuttajien parissa.

Liedkind ja Eränen (toim Liebkind. 2000, 77) ovat tutkimuksissaan huomanneet, kuinka etnisesti erilaisten henkilöiden kanssa tärkeissä ammateissa työskentelevien asenteet ovat kielteisiä. Haastattelussa oli mukana tulevia lakimiehiä, sairaanhoitajia, yhteiskunta-aloilla ja poliisivoimissa työskenteleviä. Koulutuksella ja sukupuolella oli vaikutusta asenteisiin, korkeammin koulutetuilla ja naisilla on vähemmän ennakkoluuloja. Virallinen etäisyys asiakkaseen ei palvele hyvin esim. pakolaisia tai trauman kokeneita kohdatessa. Maahanmuuttajien kannalta tärkeissä ammateissa työskentelevien koulutuksessa tulisi korostaa työntekijän omien pelkojen tunnistamista ja käsittelyä. Näin ne eivät heijastuisi ihmisiin, joilla on traumaattisia kokemuksia toteavat Liebkind ja Eränen tutkimuksessaan. Myös opetuslalla liikutaan lähellä toisen ihmisen arkea ja hänen kokemuksiaan, siksi olisi hyvä tiedostaa omia pelko-

jaan ja tunteitaan, jotka voivat nousta pintaan maahanmuuttajia, erilaisia oppioita tai traumaattisia opiskelijoita kohdatessa. Kirjallisuus on omalta osaltaan auttanut itseäni kohtaamaan ja pohdiskelemaan omia arvoja ja asenteita uudelleen sekä kohtaamaan entisiä tunteita ja kokemuksia.

Omaan käytökseemme ja maahanmuuttajan syrjäytymiskokemuksiin voi vaikuttaa mm. ettei toistemme kulttuuriarvot miellytä. Suomalaisia miellyttävät hymyilevät ja kohteliaat aasialaiset, joiden kulttuuriarvoihin kuuluu ahkeruus. Samoin etninen erilaisuus, erottuvuus ja näkyvyys valtaväestöstä vierastuttavat meitä ja vaikuttavat eristävästi. Lisäksi Liebkind ja Jasinskaja-Lahti (toim. Liebkind. 2000, 87) ovat todenneet, kuinka maahanmuuttajien syrjäytymiskokemukset ovat vähentäneet luottamusta suomalaisiin viranomaisiin ja lisää maahanmuuttajien stressioireita. Opetusalalla on tärkeää luottamuksellisen suhteen säilyminen ja akkulturaatiostressiä vähentävät toimenpiteet, että oppimista tapahtuisi. Haastattelusta kuin kirjallisuudessa huomioin, kuinka maahanmuuttajan näkökulmasta tärkeää oli opettajan kiinnostus opiskelijan ongelmista ja halu auttaa. Tärkeää ei ollut, kuinka paljon opettaja tietää opiskelijasta, vaan haluaako opettaja oppia tuntemaan ja arvostetaanko maahanmuuttajaopiskelijaa. Helppo lähestyttävyyys ja avoin keskustelu asioista ja ratkaisujen etsimisestä ovat käytännön arjen helpottavia tekijöitä. Case-haastateltavani kokivat saavansa tällaista huomiota ja olivat siksi erittäin kiitollisia ja motivoituneita oppimaan lisää.

Kiinnostavaa oli Wahlströmin (2000) keräämä tieto siitä, kuinka ihmisiä on vaikea jakaa rotuihin minkään tieteen hyväksymällä tavalla. Geenien kirjo on suurempi yksilöiden välillä kuin rotujen välillä keskimäärin. Me tunnemme ja koemme, aistimme asioita samalla tavalla rodusta riippumatta. Meillä on samoja tarpeita ja odotuksia elämältä. Suuremmat erot lienevät sukupuolen ja iän suhteen, kuin rotujen välillä. Tämä tutustuminen aiheeseen on vahvistanut ymmärrystäni siinä, kuinka inhimillinen lähestyminen ja henkilökohtaisten taustojen ymmärtäminen on tärkeämpää kuin kulttuurillisten ja rodullisten erilaisuuksien tiedostaminen niiden muuttuvuuden ja yleisluotoisuuden takia. Lisäksi olen saanut hyvän niksillistan käytännön työskentelyyn apuvälineeksi.

Puheviestinnän ja neuvottelutaitojen kehittäminen tulisi olla kertausluontoista koulutuspäivien ohjelmaa aika ajoittain itse kullekin, mutta erityisesti opetus-alalla oleville. Leipiintyminen ja samoihin kaavoihin kangistuminen keskustelussa kuin ongelmien ratkaisuissa on liian tuttua meille. Erilaisen oppijan arkea helpottavat asiat toimivat myös maahanmuuttajaa auttavina. Tällaisia ovat mm. kuvalliset opasteet ja varoitukset. Pirkko Pitkänen (1998, 12) on listannut maahanmuuttaja opettajan kehittymistehtäviin tärkeänä asenteet, että hän tuntee oman itsensä, taustansa ja juurensa ja tältä pohjalta tiedostaa maahanmuuttajan opiskelijan viestinnän erityispiirteitä ja sopeutumisprosessin lainalaisuuksia. Tärkeänä hän pitää myös opettajan luottamuksellisuutta, positiivista ja rohkaisevaa asennetta. Opettaja tarvitsee työssään viisautta, kypsyttä ja kykyä aistia tilanteita. Hyvänä lisänä työssä ovat vahvat hermot, hyvän huumorintajun ja laajasydämyisyys opiskelijoita kohtaan. Näitä vahvuus-alueita tarvitaan kaikkien opiskelijoiden kohdalla, mutta ne korostuvat erityisesti haasteellisten opiskelijan kohdalla.

5 Uudet kehittämiskohteet ja tavoitteet

Parhaiten voi kehittyä maahanmuuttajien opetuksessa tutustumalla avoimesti kaikissa mahdollisissa/esille tulevissa tilanteissa eri kansalaisuuksiin ja ihmisiin henkilökohtaisesti. Taustatiedon lisääminen opiskelijan maan koulukulttuurista ja kulttuurillisista arvoista ei ole pahasta ja auttaa ymmärtämään erilaisuutta unohtamatta yksilöllisyyttä ja varoen asioiden yleistämistä. Oman kielitaidon lisääminen ja ylläpitäminen ovat myös hyvä edellytys kanssakäymisen rikkauteen. On muistettava kuitenkin, ettei englanti yleiskielenä toimi aina, mm. venäläisillä maahanmuuttajilla ja pakolaisilla englannin kielen taito on harvinaisempaa. Kuvalliset opasteet ja varoitukset palvelevat myös erilaisia oppijia opiskeluympäristössä, siksi niitä kannattaa kehittää koko ajan lisää.

Oman identiteetin eheys ja tasapainoisuus on tärkeitä asioita kaikissa ammateissa ja erityisesti palvelu- ja opetusaloilla. Elämän kulkuun kuuluvat erilaiset yllättävät asiat ja kriisit, joita ei voi välttää, siksi on hyvä oppia tiedostamaan ja hallitsemaan omaa toimintaansa. Oman hyvinvoinnin monipuolinen tukiverkko

on tärkeä oman jaksamisen kannalta. Työyhteisö ja sen ilmapiirin eteen tehty työ ei mene hukkaan, työyhteisön tuki ja ammattitaidon monipuolisuus tulisi hyödyntää mahdollisimman paljon myös haasteellisten oppilaiden kohdalla.

Maahanmuuttajan suurimpia ongelmia ovat syrjimiskokemukset ja syrjäytyminen, jotka aiheuttavat stressiä ja vaikeuttavat näin oppimista ja sopeutumista yhteiskuntaan. Raamatullinen viisaustieto suvaitsevaisuudesta ja lähimmäisen rakkaudesta sopivat tutkimusten antamiin kuviin maahanmuuttajien tarpeista ja tuesta. Kristilliset arvot ja arvostukset toisen ihmisen kunnioittamisesta ja kohtelemisesta näkyvät lainsäädännössä ja kulttuurissamme taustalla, mutta on eri asia, kuinka me haluamme käytännössä toteuttaa näitä arvoja. Taustalla omassa käyttäytymisessä voi piillä sukupolvien takaa ”ryssävihaa”, muukalaiskammoa tai uskomuksia, joilla ei ole mitään tekemistä nykyhetken kanssa, mutta jotka estävät meitä hyväksymästä erilaisuutta. Näiden asioiden tiedostaminen ja huomaaminen itsessä ja työympäristössä ovat ensimmäinen asia, josta voi lähteä työstämään asiaa eteenpäin. Kautta historian valtaväestöllä on ollut taipumus syyttää ongelmistaan vähemmistöjä, suomalaisten nuorten miesten negatiivinen suhtautuminen maahanmuuttajiin on huolestuttava (Wahlström 1996, 95). Siksi on muistettava, että suvaitsevaisuuden edistäminen on väkivallan estämistä.

LÄHTEET

- Forsander, A., Ekholm, E., Hautaniemi, P., Ali, A., Alitolppa-Niitamo, A., Kyn-täjä, E., Cuong, N. (toim.) 2001. Monietnisyys, yhteiskunta ja työ. Helsinki: Palmenia -kustannus
- Hurskainen, E. 1998. Kuraattorin rooli, ”Äiti” ja ammatti-työntekijä. Hurskainen, E. Puukki, A. Projekti tulos. Maahanmuuttajien opintojen ohjaus ja kuratiivinen toiminta. Diakonia - Ammattikorkeakoulujen julkaisuja B raportteja 1.
- Hämäläinen, M. Abdul-Samad, Mattila, Marjukka. 1998. Suvaitsevaisuuteen kasvaminen. Kirjasta Pitkänen, Pirkko (toim.). Monikulttuurinen koulu, kulttuurien kohtaamisen opetustyössä. Joensuun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja. Sarja B: oppimateriaali, n:o 19
- Järvinen, R. 2004. Ammatillisen maahanmuuttotyön kulttuuri, Erilaisuus sosi-aali- ja terveydenhuollon jäsentelyssä. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy. Juvenes Print
- Kosonen, L. 2000. Kulttuurinen Suomi, etniset suhteet tutkimusten valossa. Maahanmuuttajanuorten tukeminen käytännössä. Tampere: Gaudeamus / Oy Yliopistokustannus.
- Kupiainen, J. 1994. Kulttuurien kohtaaminen. Kirjasta Hilasvuori, T. Mikkola, A. Monikulttuurinen koulu ja opetus. Helsinki: Helsingin yliopiston Vantaan täydennyskoulutuslaitos.
- Liebkind, K. (toim.) 2000. Monikulttuurinen Suomi, etniset suhteet tutkimusten valossa. Tampere: Gaudeamus / Oy Yliopistokustannus.
- Liebkind, K. Mannila, S. Jasinskaja - Lahti, I. Jaakkola, M. Reuter, A. 2004. Venäläinen, virolainen, suomalainen. Kolmen maahanmuuttajaryhmän kotou-tuminen Suomeen. Helsinki: Gaudeamus Kirja Oy.
- Miettinen, M. 24.10.2007. Monikulttuurinen ohjaus, luento opinto- ohjaajaopis-kelijoille JAMK/AOKK Jyväskylä
- Niemi, Hannele. 2006. Opettajan ammatti - arvoja ja arvottomuutta. Kirjasta A, R, Nummenmaa, J, Välijärvi.(toim.) Opettajan työ ja oppiminen 73–94. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Pitkänen, P. toim. 1998. Monikulttuurinen koulu, Kulttuurien kohtaaminen ope-tustyössä. Joensuu: Joensuun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkai-su Sarja B: oppimateriaali, n:o 19.
- Räsänen, P. Arikoski, J. Mäntynen, P. Perttula, J. 1999. Opettajuuden psyko-logia. Jyväskylä: Julkishallinnon koulutuskeskus Oy.
- Talib, M-T. 2002. Monikulttuurinen koulu, haaste ja mahdollisuus. Helsinki: Kirja-paja Oy.

Tynjälä, Päivi. 2006. Opettajan asiantuntijuus ja työkuulttuuri. Teoksessa A, R, Nummenmaa, J, Välijärvi.(toim.) 99–122. Opettajan työ ja oppiminen. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos.

Wahlström, R. 1996. Suvaitsevaisuuteen kasvattaminen, erilaisuus on rikkautta. Juva: WSOY

Sähköiset lähteet

Aikuisten maahanmuuttajien kotouttamiskoulutuksen opetussuunnitelma 2007. Opetushallitus. Viitattu 11.8.2008.
http://www.edu.fi/julkaisut/koto_ops.pdf

Cimo.fi. Miika Kekki. 1.8.2007 Maailmalle.net - Oppimateriaalit. Julkaisuja ja materiaaleja kansainvälisyyskasvatukseen sekä maaoppaat. Viitattu 20.4.2008.
https://www.cimo.fi/Resource.phx/cimo/tiedonvaihto/euroguidance/julkaisut.htx?locale=fi_FI

Eurooppa-koulut. 23.2.2007. Opetushallitus. Viitattu 1.7.2008. <OPH etusivu | Kansainvälistyvä koulutus | Eurooppa-koulut>
<http://www.oph.fi/page.asp?path=1,439,22302>

Global.finland. Tavoitteena koulutus kaikille. Päivitetty 11.4.2008, Kehityskysymykset ja globaalikasvatus. Ulkoasianministeriö. Viitattu 28.7.2008.
<Teemat / Koulutus>
<http://global.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=15804&contentlan=1&culture=fi-FI>

Global.finland. Kehityskysymykset ja globaalikasvatus. Ulkoasianministeriö. Päivitetty 16.6.2008. Viitattu 28.7.2008.<Gloaalikasvatus / Aineistot kouluille / Maailman konflikteja / somalia>
<http://global.finland.fi/public/default.aspx?contentid=41009>

Kollo, I. Toimi vuosina 2002–2007 Monikulttuurisen opetuksen virtuaalikoulun julkaisukanavana. Moped-sivusto. Viitattu 28.7.2008. <Kulttuuri / Virolainen kulttuuri / koulu> <http://www.mopedkoulu.fi/kulttuurit/vironkoulut.html>

Le Thi My Dung, Ha Kien Dong Trinh. Moped-sivusto. Viitattu 28.7.2008.
<Kulttuurit / Vietnamilainen kulttuuri / koulunkäynti.>
<http://www.mopedkoulu.fi/kulttuurit/vietnam4.html>

Nordiska teman. 27.3.2007. Opetushallitus. Kansainvälisyys hankkeita. Viitattu 20.4.2008. <http://www.edu.fi/SubPage.asp?path=498,525,22543>

Opetusministeriö 8.6.2006. Helsinkiin ehdotetaan perustettavaksi Eurooppa-koulu tiedote.
http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2006/6/Helsinkiin_ehdotetaan_perustettavaksi_Eurooppa-koulu.html?lang=fi

Oulun seudun ammattikorkeakoulu. Päivitetty 17.8.2007. <Esittely / kansainvälinen toiminta> Viitattu 16.9.2008. <http://www.oamk.fi/esittely/kv-toiminta/opiskelijavaihto/ects/>

Plan Suomi Säätiö. 22.8.2007. Plan kansainvälinen kehitysyhteistyöjärjestö. Viitattu 28.7.2008. < Kirjasto / Mediagalleria / Kuvat 7 Reportaasit / Vietnam kuvin / Koulu.> <http://www.plan.fi/kirjasto/mediagalleria/kuvat/reportaasit/vietnam-kuvin/koulu/>

Pöyssä, M. 22.2.2005. Opetushallitus. <EDU.fin etusivu | Maahanmuuttajien koulutus | Monikulttuurinen koulu | Kulttuurien välinen viestintä | Viestit ja piiloviestit.> Viitattu 16.9.2008. <http://www.edu.fi/pageLast.asp?path=498,526,50559,38392,38399>

Salo-Lee, L. 2004. Jyväskylän yliopiston Viestintätieteidenlaitoksen Yhteisöviestinnän perusteiden verkko-oppimateriaalia. Viitattu 16.9.2008. http://www.yhdenvertaisuus.fi/mp/db/file_library/x/IMG/31849/file/Monitulkki.pdf

Suomen suurlähetystö. Uutiset 18.7.2007 | Hanoi. <Ulkoministeriö 2006 / kehityspolitiikka /Koulutuksella parannetaan vammaisten elinoloja Vietnamissa> Viitattu 17.9.2008. <http://www.maailma.net/frameset/151511>

Suomen ja Viron ammatillinen koulutus: Kuvauksia ja vertailuja Heta hankkeen pohjalta 27.11.2007. Opetushallituksen julkaisuja. Helsinki. Edita Prima Oy. Viitattu 20.5.2008. http://www.edu.fi/julkaisut/Suomi_Viro_koulutus.pdf

Suomen väestö 2007. Tilastokeskus. Julkaistu: 28.3.2008. Viitattu 1.7.2008. http://www.tilastokeskus.fi/til/vaerak/2007/vaerak_2007_2008-03-28_tie_001_fi.html

Taskutietoa 2007, 9-10. Väestörekisterikeskus (2006). Viitattu 20.5.2008. <http://www.vaestorekisterikeskus.fi/vrk/home.nsf/pages/29329B04F6DBC464C22571FE00308616?opendocument>

Tilastokeskus 2004, Päivitetty 29.5.2008. Tilastokeskuksen julkaisu Valtiot ja maat 2004. Viitattu 1.7.2008. http://www.tilastokeskus.fi/tup/maanum/04_nim...aatiedot.xls

TV3 uutiset. maaliskuu 2008

Työministeriön julkaisuja 2005. Ulkoasu ja tekstityö: Kari Eklund DM Oy. Edita Oyj. Viitattu 20.5.2008. <Työvoimatoimisto/Ulkomaalainen töissä Suomessa/Suomeen työhön? Tietoa Suomeen muuttajalle. Tietoa elämästä ja työnteosta Suomessa. Tietoa oikean tiedon lähteistä.> http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/06_tyoministerio/06_julkaisut/05_esitteet/tme_7601s_suomeentyohon.pdf

Vagabova, E, Vedru, V & Kotlia, N. Moped-sivusto. Viitattu 28.7.2008.

<Kulttuurit / Venäläinen kulttuuri / koulu>
<http://www.mopedkoulu.fi/kulttuurit/venaja4.htm>

Venäjän ja Itä-Euroopan instituutti. 2003. Suomen venäjänkielisen väestön-
osan kysymyksiä 2002. Etnisten suhteiden neuvottelukunnan asettaman työ-
ryhmän raportti Helsinki. Viitattu 28.7.2008.
http://www.rusin.fi/venajankieliset_2002/Suomen_venajankielisen_vaeston_kysymyksiä_FI.pdf

Väestöennuste 2007 – 2040. Tilastokeskus. Julkaistu: 31.5.2007. Viitattu
1.7.2008. http://www.tilastokeskus.fi/til/vaenn/2007/vaenn_2007-05-31_tie_001.html

Warsame, A, M. Moped-sivusto. Viitattu 28.7.2008. <Kulttuurit / Somalialainen
kulttuuri/ koulutus ja työ>
<http://www.mopedkoulu.fi/kulttuurit/somalia5.html>

Wikipedia. Viitattu 28.7 2008. <http://fi.wikipedia.org/wiki/Somalia>

Suulliset lähteet

Mustajärvi, S. 2008. Keskustelut ja sähköpostit 1.4–31.8 2008

Kuopion talouskoulu. Haastattelu 22–23.4 2008

LIITE 1

Asiasanasto

Akkulturaatiota: Kuvaa eri kulttuureja edustavien ryhmien jatkuvista ja välittömistä kontakteista aiheutuvia ilmiöitä sekä kulttuurissa tapahtuvia muutoksia.

Ammatilliseen peruskoulutukseen valmentava ja kuntouttava koulutus maahanmuuttajille: KANTAVA 1. Koulutus on maahanmuuttajille, jotka tarvitsevat erityistä tukea opiskelussaan esim. oppimisvaikeuksien takia.

Ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavakoulutus: Ennen ammatillista peruskoulutusta maahanmuuttajat voivat osallistua valmistavaan koulutukseen tai hakeutua suoraan ammatilliseen peruskoulutukseen.

Assimilaatio: Sulautuminen, hylätään oma kulttuuri valtakulttuurin vuoksi

IB-tutkinto: Noudattaa kansainvälisiä opetussuunnitelmia (Iso-Britannia, Ranska, Yhdysvallat) International Baccalaureate (IB). European Baccalaureate (EB) on toinen vastaava tutkinto.

ECTS-järjestelmä: (European Credit Transfer System), jota sovelletaan ulkomaisten opintojen korvaavuuden ja hyväksi lukemisen määrittämisessä.

ECTS-järjestelmässä opintojen laajuuden mittayksikkö on ECTS-opintopiste (ECTS credit), joka kuvaa sitä työmäärää, jonka opintojakson suorittaminen opiskelijalta edellyttää. Vuoden 2005 alusta suomalaisesta opintoviikkojärjestelmästä siirryttiin opintopisteisiin, jotka vastaavat mitoitukseltaan ECTS-järjestelmää. Yksi ECTS-opintopiste vastaa yhtä suomalaista opintopistettä.

Etninen ryhmä: Ryhmä ihmisiä, joita yhdistää yhteinen kieli, tavat, kulttuuri, historia tai biologinen tekijä.

Etnisesti suomalainen: Tarkoitetaan suomalaisia sukujuuria omaavia henkilöitä esim. inkerinsuomalaisia, jotka ovat kuitenkin voineet asua ulkomailla useamman sukupolven.

Etnisyys: Etnisyyskäsite on syntynyt korvaamaan sanoja heimo, rotu ja kansa. Etnisyudessa on kyse ensisijaisesti ihmisen tunteesta kuulua johonkin ryhmään. Ihmiset eivät ainoastaan samaistu omaan ryhmäänsä vaan myös poikkeavat muista.

Etnosentrisyys: Omakulttuurikeskeisyys, ryhmäkeskeisyyttä.

Eurooppa-koulut: Euroopan yhteisöjen henkilöstön lapsia varten perustettuja virallisia julkisia oppilaitoksia, joiden hallinnosta vastaavat Euroopan yhteisö ja jäsenmaat yhdessä.

High context: Edward T. Hallin luomat käsitteet high ja low context viittaavat kielellisen ja nonverbaalin viestinnän prosessointiin. High context -viestinnässä hyödynnetään kaikkia mahdollisia vihjeitä sanoman merkityksen ymmärtämiseksi (mm. ilmeitä, eleitä, mutta myös taustatietoja tilanteesta ja henkilöstä). High context -prosessointia käyttävät useissa tilanteissa esimerkiksi aasialaiset ja latinalaisamerikkalaiset. High ja low context -asetelma tulisi kuitenkin nähdä jatkumona: kaikissa kulttuureissa on tilanteesta ja viestintäsuhteesta riippuen sekä korkean että matalan kontekstin viestinnän piirteitä.

Integraatio: Yhdistetään oman kulttuurin arvot uuteen kulttuuriin.

Kaksoiskansalaisuus: Kaksoiskansalaisuudella tarkoitetaan sitä, että yhdellä henkilöllä on kahden tai useamman maan kansalaisuus. Suomalainen ei menetä Suomen kansalaisuutta, kun hän saa toisen valtion kansalaisuuden. Myöskään ulkomaalaisen ei tarvitse luopua nykyisestä kansalaisuudestaan saadessaan Suomen kansalaisuuden.

Kansainvälistä koulua käyvät yleensä lapset joiden vanhemmat ovat määräaikaisesti maassa työskentelemässä. Kansainvälisissä kouluissa opetusta annetaan peruskoulu ja lukiotasolla. Kansainväliset koulut käyttävät usein opetussuunnitelmia, jotka perustuvat muiden maiden, kuten Iso-Britannian, Ranskan tai Yhdysvaltojen vastaaviin.

Kansainvälisyys: Sillä voidaan tarkoittaa kansojen eli valtioiden välisiä asioita, toimintaa tai kilpailuja, kuin pienenpien yksiköiden kuten yritysten tai koulujen kansainvälistä toimintaa.

Kotouttamiskoulutus: Kotouttamiskoulutuksen tavoitteena on antaa aikuiselle maahanmuuttajalle sellaiset kielelliset, yhteiskunnalliset, kulttuuriset ja elämänhallintaan liittyvät valmiudet, joiden avulla hän pystyy selviytymään jokapäiväisen elämän tilanteissa, toimimaan työelämässä ja hakeutumaan jatkoopintoihin. Keskeinen tavoite on riittävän suomen tai ruotsin kielen taito.

Koulukulttuuri: Koulukulttuurilla ymmärretään ulkoista ja sisäistä toimintaympäristöä, arvoja ja arvostuksia, osaamista ja vuorovaikutusta.

Low context -viestinnässä sanallisen viestin merkitys korostuu. Low context -viestintäprosessointi on yleistä erityisesti Pohjoismaissa, amerikkalaisessa valtakulttuurissa ja Saksassa.

Maahanmuuttaja: Maahanmuuttajalla tarkoitetaan pakolaisia, siirtolaisia, pa-luumuuttajia ja muita ulkomaalaisia, sekä eräissä yhteyksissä myös turvapai-kanhakijoita.

Marginaalisuus: torjutaan sekä oma, että vieras kulttuuri.

Monikulttuurinen kompetenssi: Opettajan monikulttuurinen kompetenssi koostuu opettajan kulttuurisista tiedoista, pedagogisista taidoista, monikulttuu-risuuteen liittyvistä kokemuksista sekä hänen asenteistaan.

Monikulttuurinen: tarkoittaa useaan kulttuuriin liittyvää tai usean kulttuurin piirteitä sisältävää.

Nonverbaalinen viestintä: Kehonkieli ja viestintätyylit. Ei-kielellistä viestintä vaan sanatonta viestintää; viestintää ilmein, elein, liikkein, asennoin, äänen-painoin jne.

Nordiska teman: Nordiska teman on uusi nimi entiselle Norden i Europe-hankkeelle, jossa on ollut mukana jo noin sata pohjoismaista koulua.

Partikularismi: Partikularismi viittaa suhteiden arvostamiseen ja kulloisenkin tilanteen erityisolosuhteiden huomioon ottamista. Pienemmissä yhteisöissä ihmiset ovat riippuvaisempia toisistaan, ja partikularismi koetaan väistämättö-mänä.

Separatismi: tukeudutaan omaan kulttuuriin ja torjutaan valtakulttuuri.

Suomenkansalaisuus: Kansalaisuus tarkoittaa, että ihminen on jonkun maan jäsen. Suomalaisella ihmisellä on Suomen kansalaisuus. Kun lapsi syntyy Suomessa, hän saa Suomen kansalaisuuden, jos yksi vanhemmista on suo-malainen ja vanhemmat ovat naimisissa. Lapsi saa Suomen kansalaisuuden aina, jos hänellä ei ole jonkun muun maan kansalaisuutta ja hän syntyy Suo-messa. Suomen kansalaisuuden saa Suomessa syntynyt lapsi, jos isä on Suomen kansalainen ja äiti ulkomaalainen, vaikka he eivät ole naimisissa. Silloin isän täytyy tunnustaa, että lapsi on hänen.

Universalismi: Universalismilla tarkoitetaan sääntöihin tukeutumista ja niiden noudattamista kaikissa tilanteissa.

Valtaetäisyys: Geert Hofstede käyttää käsitettä "valtaetäisyys" kuvaamaan, missä määrin jonkin kulttuurin yhteisön jäsenet hyväksyvät vallan epätasaisen jakautumisen organisaatioissaan. Suomalaiset, kuten muutkin pohjoismaalai-

set, kuuluvat Hofsteden mukaan alhaisen valtaetäisyyden ryhmään. Esimerkiksi Aasiassa ja Etelä-Amerikassa suuri valtaetäisyys on yhteisöille tunnusomaista.